

Daniela Szymańska

Geografia osadnictwa

NOWE WYDANIE

WYDAWNICTWO NAUKOWE PWN

Książka została napisana na podstawie wyników badań i materiałów zebranych przez Autorkę podczas wielu naukowo-badawczych wyjazdów terenowych, zarówno krajowych, jak i zagranicznych. Przedstawiono i wyjaśniono w niej następujące zagadnienia:

- ▶ powstanie i rozwój geografii osadnictwa,
- ▶ uwarunkowania środowiskowe, społeczno-gospodarcze i historyczno-kulturowe wpływające na osadnictwo i je kształtujące,
- ▶ wieś i osadnictwo wiejskie – osadnictwo pierwotne, geneza, typy oraz formy osiedli rolnictwa ustabilizowanego, układy przestrzenne wsi i rozłogi wiejskie,
- ▶ koncepcje rozwoju obszarów wiejskich,
- ▶ miasto i osadnictwo miejskie – powstanie, rozwój i położenie miast, ich charakterystyka oraz funkcje; formy, struktury i rozwój wielkich skupisk miejskich,
- ▶ osadnictwo w globalizującym się świecie.

W obecnym, drugim wydaniu wprowadzono zmiany w tekście, dokonano jego aktualizacji, zaktualizowano dane liczbowe, tak w tekście, jak i w tabelach (od 11 do 16) oraz dodano nowy rozdział pt. *Inteligentne i pasywne miasta – wyzwanie XXI wieku*.

Publikacja jest przeznaczona dla studentów geografii, gospodarki przestrzennej, socjologii, historii, ekonomii, demografii i urbanistyki, studiów miejskich i wiejskich oraz dla wszystkich, którym problematyka osadnictwa jest szczególnie bliska.

Profesor Daniela Szymańska pracuje na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. Specjalizuje się w badaniach procesów i struktur osadnictwa wiejskiego i miejskiego w Polsce oraz na świecie, a także zagadnień ludnościowych i metodologii geografii. Jest autorką wielu książek i artykułów naukowych wydanych w kraju i za granicą oraz ekspertyz społeczno-gospodarczych, członkiem Komitetu Nauk Geograficznych PAN oraz Nauk Demograficznych PAN, członkiem Rad Naukowych wielu czasopism krajowych i zagranicznych. Jest inicjatorką i redaktorem głównym czasopisma *Bulletin of Geography. Socio-economic Series* oraz organizatorką cyklicznych konferencji *Man-City-Nature*. Odebrała liczne staże naukowe na uniwersytetach krajowych i zagranicznych, m.in. w Wielkiej Brytanii, Niemczech, Rosji, Gruzji, Armenii, na Ukrainie. Prowadzi ożywioną współpracę międzynarodową.

www.pwn.pl

ISBN: 978-83-01-17357-9

9 788301 173579

Daniela Szymańska

Geografia osadnictwa

Wydanie drugie zmienione

**WYDAWNICTWO NAUKOWE PWN
WARSZAWA 2013**

Projekt okładki i stron tytułowych według koncepcji serii **Karolina Lijklema**

Ilustracja na okładce **Rui Manuel Teles Gomes/Shutterstock**

Wydawca **Agnieszka Nowak**

Redaktor **Krystyna Wojtala**

Łamanie **Auto Graf, Warszawa**

Książka, którą nabyłeś, jest dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, abyś przestrzegał praw, jakie im przysługują. Jej zawartość możesz udostępnić nieodpłatnie osobom bliskim lub osobiście znanym. Ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz jej fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A kopiując jej część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujmy cudzą własność i prawo
Więcej na www.legalnakultura.pl
Polska Izba Książki

Copyright © by Wydawnictwo Naukowe PWN SA
Warszawa 2009, 2013

Wydanie II zmienione

ISBN 978-83-01-17357-9

Wydawnictwo Naukowe PWN SA
tel. 22 69 54 321; faks 22 69 54 288
infolinia 801 33 33 89
e-mail: pwn@pwn.com.pl; www.pwn.pl
Druk i oprawa: OSDW Azymut Sp. z o. o.

Spis treści

1. Wstęp	7
2. Geografia osadnictwa w systemie nauk geograficznych	11
2.1. Powstanie i rozwój geografii osadnictwa, jej zakres przedmiotowy oraz główne problemy badawcze	11
2.2. Obiekt i zakres badań geografii osadnictwa	22
2.3. Metody badań i powiązanie geografii osadnictwa z innymi naukami	26
3. Główne determinanty kształtujące osadnictwo	43
3.1. Wprowadzenie	43
3.2. Uwarunkowania wynikające ze środowiska przyrodniczego	45
3.3. Czynniki społeczno-gospodarcze, historyczne i polityczno-administracyjne kształtujące osadnictwo	50
4. Wieś i osadnictwo wiejskie	60
4.1. Wprowadzenie	60
4.2. Osadnictwo pierwotne	66
4.3. Geneza, typy i formy osadnictwa wiejskiego rolnictwa ustabilizowanego	76
4.3.1. Uwagi ogólne	76
4.3.2. Różne formy władania ziemią i ich wpływ na charakter i zróżnicowanie osadnictwa	83
4.3.3. Typy i formy (kształty) osiedli wiejskich i podstawy ich klasyfikacji	89
4.3.4. Układy przestrzenne siedlisk wiejskich i ich geneza	116
4.3.5. Rozłogi wiejskie – ich typy i geneza	150
4.4. Przemiany społeczno-gospodarcze wsi współczesnej i koncepcje jej rozwoju	160
5. Miasto i osadnictwo miejskie	169
5.1. Wprowadzenie	169
5.2. Definicja, powstanie i rozwój miast	171
5.3. Położenie, fizjonomia i morfologia oraz struktury przestrzenno-funkcjonalne miast	188
5.3.1. Położenie geograficzno-ekonomiczne i topograficzne miasta	188
5.3.2. Morfologia i fizjonomia oraz struktury przestrzenno-funkcjonalne miast	194
5.4. Funkcje i podstawy klasyfikacji funkcjonalnej miast	234
5.5. Miasto i jego region	256

5.6. Formy, struktury i rozwój wielkich skupisk miejskich	265
5.6.1. Rozwój wielkich skupisk miejskich, aglomeracje i konurbacje	265
5.6.2. Obszary metropolitalne, metropolie i metropolizacja	291
5.6.3. Największe megalopolis świata i proces megalopolizacji	296
5.6.4. Miasta światowe i miastocentryczny model gospodarki światowej	304
6. Urbanizacja – jej pojęcie i wieloaspektowy wymiar	327
7. Inteligentne i pasywne miasta – wyzwania XXI w.	342
8. Osadnictwo w globalizującym się świecie	360
Aneks 1. Definicje miast w wybranych krajach świata	373
Literatura	378
Indeks rzeczowy	411

Wstęp

Osiedla człowiek budował od początku swego istnienia; są one nieodłączną częścią dziejów ludzkości. Określenie osadnictwo rozpropagowali geografowie, którzy w jego ramach badali wszystkie rodzaje jednostek osadniczych, zarówno wsie, jak i miasta, a także pojedyncze osady i domy.

Osadnictwo zajmuje od zarania istnienia geografii czołowe miejsce w jej problematyce, zmienia się tylko, wraz z rozwojem geografii jako nauki i poszerzeniem zakresu badań, sposób ujmowania zagadnień osadnictwa. Od czasów starożytnych, kiedy wykluwała się geografia wiadomości o osadnictwie (najczęściej były to informacje statystyczno-opisowe), stanowiły ważny, ale mało rozbudowany dział geografii regionalnej i politycznej. Problematyka badawcza dotyczyła charakterystyki rozmieszczenia osad, pewnych pojęć związanych z rolą poszczególnych jednostek osadniczych, zwłaszcza miast, i ich wyglądu, bez wnikania w studia porównawcze i problemowe osadnictwa (Kiełczewska-Zaleska M., 1972).

Od tamtych czasów geografia silnie ewoluowała i zdynamizowała swój rozwój, przekształcając się w system nauk geograficznych z licznymi dyscyplinami i subdyscyplinami. Niezwykle burzliwy rozwój dotyczył również geografii osadnictwa (jednej z ważniejszych dyscyplin badań geograficznych), której rozkwit i zmienność jest uwarunkowana zarówno czynnikami egzogenicznymi (zewnętrznymi), jak i endogenicznymi (wewnętrznymi). Do tych pierwszych należy zaliczyć m.in. uwarunkowania społeczno-gospodarcze i cywilizacyjno-kulturowe, do drugich natomiast ewolucję teorii, ujęć, modeli i metod badawczych. Dynamika zmian tych czynników tworzy przesłanki do ustawicznego rozwoju geografii osadnictwa i sprawia, że rozszerza się jej problematyka badawcza, powstają nowe ujęcia metodologiczne i problemowe itp.

Celem niniejszej pracy jest zapoznanie czytelnika z problematyką geografii osadnictwa, m.in. z głównymi czynnikami kształtującymi osadnictwo (z rolą i znaczeniem środowiska przyrodniczego, rozwoju społeczno-gospodarczego oraz cywilizacyjno-kulturowego), z osadnictwem wiejskim i miejskim, z siecią i hierarchią jednostek osadniczych oraz różnymi typami i formami osadnictwa. Ponadto, w celu zdobycia umiejętności analizowania tych zagadnień, omówiono teorie, modele i metody badawcze

z zakresu geografii osadnictwa, pokazano struktury i procesy kształtujące sieć osadniczą w różnych częściach świata oraz wskazano i wyjaśniono relacje zachodzące pomiędzy rozwojem sieci osadniczej a innymi zjawiskami i procesami w przestrzeni społeczno-gospodarczej.

Z punktu widzenia koncepcji teoretycznej, książka dzieli się na cztery integralne części uprzedmiotowione w siedmiu rozdziałach i podrozdziałach.

Część pierwsza dotyczy powstania i rozwoju geografii osadnictwa, powiązania jej z innymi naukami oraz miejsca w systemie nauk geograficznych; przedstawiono tu zakres przedmiotowy, metody badań oraz główne problemy badawcze tej dyscypliny. Omówiono także uwarunkowania środowiskowe (geograficzne i przyrodnicze), społeczno-gospodarcze i historyczno-kulturowe wpływające na osadnictwo i kształtujące je.

W części drugiej książki przedstawiono wieś i osadnictwo wiejskie. Podano podstawowe pojęcia z geografii osadnictwa wiejskiego, scharakteryzowano elementy wsi i osadnictwo wiejskie krajów i regionów będących na różnym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego. Dokonano tu również analizy osadnictwa pierwotnego. Omówiono genezę, typy oraz formy osiedli i osadnictwa wiejskiego rolnictwa ustabilizowanego, przedstawiono podstawy ich klasyfikacji, omówiono układy przestrzenne siedlisk wiejskich i ich genezę, pokazano jaki wpływ na zróżnicowanie osadnictwa mają formy władania ziemią, ponadto uwzględniono typy i genezę rozlogów wiejskich. Scharakteryzowano przemiany społeczno-gospodarcze wsi współczesnej i przedstawiono koncepcje rozwoju obszarów wiejskich. Wskazano na transformację i ewolucję osadnictwa wiejskiego na świecie, stwierdzając, że przemiany społeczno-gospodarcze i postępujący proces urbanizacji w coraz większym stopniu wpływają na ujednolicanie się form osadniczych rozpatrywanych jako kontinuum miejsko-wiejskie. Dzieje się tak zwłaszcza w krajach wysoko rozwiniętych (urbanizacja wsi), natomiast w krajach rozwijających się i słabo rozwiniętych dychotomiczne (dwudzielne) i przeciwstawne relacje „miasto-wieś” mają nadal realny wymiar. Pokazano więc, że gwałtowna urbanizacja z jednej strony wpływa na modernizację wsi, z drugiej natomiast braki w infrastrukturze społeczno-gospodarczej i rodzaju zajęć ludności w miastach (krajów słabo rozwiniętych) często sprawiają, że istnieje „wieś w mieście” (uwsiwienie miast).

W trzeciej części scharakteryzowano osadnictwo miejskie – omówiono powstanie i rozwój miast, ich położenie, fizjonomię i morfologię, przedstawiono funkcje przez nie pełnione i ich podstawy klasyfikacji, położenie miasta w regionie, wskazano na różne procesy i formy rozrastania się miast. Opisano tu też ekspansję miast na tereny wiejskie, przedstawiono sieć i hierarchię miast (w tym aglomeracje, konurbacje, megalopolis), powstawanie miast światowych i miastocentryzm oraz proces metropolizacji i metropolie. Scharakteryzowano ponadto proces urbanizacji na świecie, počawszy od powstania miast i koncentracji ludności w miastach, skończywszy na tworzeniu się rozległych stref i gigantów miejskich, naświetlając jednocześnie pozytywne strony procesu urbanizacji i zagrożenia, jakie ona niesie.

Pod koniec opracowania (część czwarta) omówiono osadnictwo wiejskie i miejskie na świecie w dobie procesów: globalizacji, integracji i internacjonalizacji.

We wszystkich rozdziałach książki autorka starała się zaprezentować koncepcje i metody, które powstały w różnych krajach świata. Ponadto konstrukcja dydaktyczna książki, polegająca m.in. na osadzeniu poszczególnych jej treści w kontekście pogłę-

biającego się zróżnicowania poziomu gospodarczego na świecie (kraje słabo rozwinięte, kraje rozwijające się i kraje wysoko rozwinięte) oraz powszechnego procesu globalizacji i integracji, sprawia, że książka ta ma wymiar interdyscyplinarny. Zgodnie z tym, co powiedziano, szczególną uwagę poświęca się tu zróżnicowaniu regionalnemu struktur i procesów osadniczych i wskazuje, że charakter osadnictwa jest zależny od czynników fizycznogeograficznych (środowiska geograficznego), społeczno-gospodarczych, historycznych i politycznych, w jakich ono się kształtuje.

Wszystkie zagadnienia zaprezentowane w książce omówiono w ujęciu chronologicznym i chorologicznym, a zatem są one rozpatrywane w szerokim przedziale czasowym, tj. od powstania pierwszych osad na świecie aż do dziś. Strukturę przestrzenną omawianych problemów pokazano natomiast zarówno w różnych przekrojach terytorialnych (ujęcie globalne, kontynentalne, regionalne, krajowe), jak i w ich zróżnicowaniu przedmiotowo-strukturalnym.

Praca opiera się zarówno na materiałach źródłowych, zebranych przez autorkę podczas licznych wyjazdów terenowych (krajowych i zagranicznych), kiedy uzyskała ona wiele danych statystycznych dotyczących osadnictwa wiejskiego i miejskiego na świecie, jak i na bogatej literaturze zagranicznej.

Znaczenie geografii osadnictwa jest ogromne, a ciągły postęp w studiach geograficznych wzbogaca ją w nowe treści. Z ewolucji nauki wynika, że stare podejścia często zastępuje się nowymi, a zatem istnieje ciągła potrzeba, aby studenci geografii i wielu innych dyscyplin naukowych zdobywali umiejętności i kompetencje służące do wyjaśnienia np., gdzie i dlaczego w tym miejscu usytuowano dane jednostki osadnicze, dlaczego mają taką, a nie inną formę, typ lub jaka jest relatywna wielkość jednostek osadniczych. Równie ważne, jak podkreślają Peter Daniel i Michael Hopkinson (1994), jest to, aby studenci geografii posiadli umiejętność retrospektywnego spojrzenia na osadnictwo, by uzyskali wgląd w sposób, w jaki jednostki osadnicze rozwijały się w czasie i jak pewne procesy historyczne pomagały je kształtować.

Niniejszy podręcznik powinien również ułatwić studentom zrozumienie przestrzennej organizacji zarówno w obrębie jednostek osadniczych, jak i pomiędzy nimi. Autorka ma nadzieję, że studenci po zapoznaniu się z książką z większą łatwością będą stosować metody naukowe, np. rozważając zagadnienia osadnictwa tak wiejskiego, jak i miejskiego, że będą wiedzieć, jak badać miasto, wieś, jakich użyć ujęć i metod, aby je właściwie opisać. Szczegółowe omówienie niektórych zagadnień znajdzie się w przygotowywanym skrypcie do ćwiczeń z geografii osadnictwa.

Geografia osadnictwa, przy całej złożoności i różnorodności zagadnień, którymi się zajmuje, jest niezwykle ekscytującą i dynamiczną dyscypliną, zainteresowaną kwestiami wpływającymi na wszystkich ludzi, niezależnie od miejsca ich egzystencji. Wszystkich interesuje, w mniejszym lub większym stopniu, jakość środowiska, harmonijny rozwój sieci osadniczej, racjonalne rozplanowanie sieci transportowej, rozwiązanie trudnej sytuacji centralnych dzielnic miast, niekontrolowana ekspansja miast na tereny wiejskie i inne podobne problemy. W obecnych czasach coraz częściej, przez większy udział publiczny w procesie planowania przestrzennego i regionalnego, mamy możliwość formułowania decyzji, które będą oddziaływały na sposób, w jaki jednostki osadnicze będą się rozwijały w przyszłości. Jest to kolejny – utylitarny – wymiar tej książki, która

powstała również po to, aby czytelnik był lepiej przygotowany do uczestniczenia w takich decyzjach.

Książka ma służyć jako pomoc naukowo-dydaktyczna i jest adresowana przede wszystkim do studentów geografii, gospodarki przestrzennej, socjologii, historii, demografii, urbanistyki i ekonomii oraz do wszystkich osób, którym problematyka geografii osadnictwa jest szczególnie bliska. Ponadto jej czytelnikami mogą być pracujący w administracji samorządowej, w biurach planowania przestrzennego i regionalnego, w różnych instytucjach badawczych i doradczych interesujący się problematyką osadnictwa wiejskiego i miejskiego.

Niniejsza praca stanowi pewną próbę przedstawienia podstaw geografii osadnictwa i nie ma ona charakteru pełnej syntezy tego zagadnienia. Czy można byłoby bowiem przedstawić wszystkie wątki i wyniki badań różnych uczonych dotyczące zagadnień osadniczych na świecie? Zapewne tak, ale wymagałoby to napisania wielotomowego dzieła i cytowania setek prac uczonych. Autorka, wiedząc, że jest to zadanie raczej niewykonalne, ograniczyła się w tym opracowaniu do wybranych prac (z góry zakładając, że nie wyczerpują one tematu dotyczącego badań jednostek osadniczych i osadnictwa), natomiast analizę tego procesu oparła na licznych materiałach źródłowych, zebranych podczas wyjazdów i staży naukowych (krajowych i zagranicznych).

Przystępując do opisu rozwoju geografii osadnictwa, autorka zdawała sobie sprawę z tego, że nie wszystkie wątki tematyczne i prace jest w stanie omówić. Nie znaczy to, aby lekceważyła poważny dorobek licznych autorów krajowych i zagranicznych, ponieważ dzięki ich koncepcjom i opracowaniom empirycznym geografia osadnictwa ciągle się rozwija i utrzuca dominującą pozycję w badaniach geograficznych.

Praca jest ponadto zaopatrzona w wybór bibliografii dotyczącej geografii osadnictwa. Nie jest to oczywiście zestawienie wszystkich prac odnoszących się do przedmiotu badań, jednakże dzięki tym pracom można dotrzeć do innych, co może ułatwić dalsze studiowanie zagadnień osadniczych.

Należy tu także nadmienić, że od pierwszego wydania w 1969 r. podręcznika pt. *Geografia osadnictwa: zarys problematyki*, autorstwa profesor Marii Kielczewskiej-Zaleskiej (która przez 16 lat pracowała również na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, a okładka tej książki i dodruku w 1972 r. przedstawia szkic Torunia), na polskim rynku wydawniczym nie ukazał się podręcznik do geografii osadnictwa. Okres 40 lat, który minął od wydania tej książki, ośmielił autorkę do zaproponowania czytelnikowi nowego podręcznika z zakresu geografii osadnictwa. Zapewne będzie on porównywany z doskonałym wzorem, jaki stworzyła Maria Kielczewska-Zaleska. Podjęta przez autorkę próba jest więc ryzykowna (nie zabraknie pewnie krytyki przykładów wybranych, żalu z powodu pominiętych, dyskusji nad układem i strukturą pracy). Wydaje się jednak, że zaproponowana konstrukcja tej książki jest poprawna i nowoczesnie ujmuje temat, ponadto opiera się na jasnej i konsekwentnie realizowanej koncepcji, a poszczególne rozdziały i podrozdziały odzwierciedlają wagę poruszanych problemów.

W obecnym, drugim wydaniu uaktualniono dane statystyczne – stan na 2012 r. oraz dodano nowy rozdział pt. *Inteligentne i pasywne miasta – wyzwania XXI w.*

Daniela Szymańska

Literatura

- Aario L., 1956, *The inner differentiation of the large cities in Finland*. „Fennia”, 74, 1951.
- Abler R.F., 1971, *Spatial Organization: The Geographer's View of the World*. Prentice Hall.
- Abler R.F., 1988, *Awards, rewards, and excellence. Keeping geography alive and well*. The Professional Geographer 40, s. 135–140, [w:] *Gis in practice*, Taylor, Francis, London, 178 ss.
- Abu-Lughod J., 1999, *New York, Chicago, Los Angeles: America's Global Cities*. University of Minnesota Press, X + 580 ss.
- Acher F., 1995, *Métapolis ou l'avenir de villes*. Jacob, Paris.
- Achmed E., 1948, *Settlements in U.P. Agra, Oudh*.
- Adamczewska-Wejchert H., 1990, *The New City of Tychy*. The environment and the City, Warsaw, 25–30 August, s. 42–47.
- Africa. Social Problems of Change and Conflict*, 1965, P.L. van den Berg (red.), San Francisco.
- A Glossary of Geographical Terms*, 1961, Stamp L. Dudley (red.), London.
- Albert J., 1934, *Z geografii osiedli wiejskich w dorzeczu Sanu*. Prace Geogr., wyd. E. Romera, z. XVI.
- Aldrich Brian C., Sandhu Ranvinder S., 1995, *GIS usage for urban and micro level planning (Housing the urban poor, Vistaar Publications, New Delhi)* <http://www.gisdevelopment.com>.
- Al-Rasheed M., 1991, *The Other – Others: hidden Arabs?* [w:] Peach C. (red.), *The Ethnic Minority Population of Great Britain*. Ethnicity in the 1991 Census, t. II, Office for National Statistics. UK.
- Alexandersson G., 1956, *The industrial structure of American cities*. Lincoln, Nebraska-Stockholm, 134 ss. Przedruk [w:] Mayer H. (red.) *Readings in urban geography*.
- Andrzejewski A., 1991, *Procesy urbanizacji w latach 80. i 90.* Biuletyn KPZK, 154.
- Andrzejewska R., Strykiewicz T., 1985, *Modele grawitacji i potencjału w procedurze delimitacji funkcjonalnego regionu miejskiego Poznania* [w:] Czyż T. (red.) *Metody badania struktury regionalnej*. Ser. Geogr. 32, UAM, Poznań.
- Andrews R., 1954, *General problems of base identifications*. Land Economics, May, s. 164–172.
- Annual Report on Social Indicators*. City of New York 2002. 2003, 2004, 2005, New York.
- Antropogeografia*, 1933, *Wielka geografia powszechna*.
- Aristotel, 1911, *Polityka*, Trudy Sankt-Peterburgskiego filozofskiego obshchestva, Vyp. VII, s. 65–66.
- Arnold S., 1936, *Słownik geograficzny państwa polskiego. Powiat brodnicki*. Warszawa, 787 s.
- Asmin A., Graham S., 1997, *The Ordinary City*. Transactions of the Institute of British Geographers, New Series 22, s. 411–429.
- Aurousseau M., 1920, *The Arrangement of Rural Population*. Geogr. Review, 10, s. 223–240.
- Aurousseau M., 1924, *Recent contribution to urban geography: a review*. Geogr. Review, 11, 4, s. 563–592.
- Bairoch P., 1971, *Le Tiers-Monde dans l'impasse*. Gallimard, Paris.
- Bański J., 2004, *Możliwości rozwoju alternatywnych źródeł dochodu na obszarach wiejskich* [w:] Pałka E. (red.) *Pozarolnicza działalność gospodarcza na obszarach wiejskich*. Studia Obszarów Wiejskich 5, Warszawa, s. 9–22.
- Baranowski J., 1915, *Wsie holenderskie na ziemiach polskich*. Przegląd Historyczny, t. 19, s. 64–82.
- Barański N.N., 1946, *Ob ekonomiko-geograficheskom izucenii gorodov*. Voprosy Geografii, Wyd. Geografiz, nr 2, Moskva, s. 19–62.

- Barański N.N., 1980, *Ob ekonomiko-geograficeskom izucenii gorodov*. Izbranyje trudy: Stanovlenije sovetskoj ekonomiceskoj geografii, Mysl, Moskva, s. 204–255.
- Barrow H.H., 1923, *Geography as Human Ecology*. Ann. of the Association of American Geographers, 1, 13.
- Bartholomew H., 1965, *Land uses in American cities*. Cambridge.
- Bassett S., Short J.R., 1989, *Development and diversity in urban geography* [w:] Gregory D., Walford R. (red.) *Horizons in Human Geography*. Macmillan, London.
- Bassand M., 1997, *Métropolisation et inégalités sociales*. Presses polytechniques et universitaires romandes, Lausanne.
- Beaujeu-Garnier J., *Atlas de Paris*, 1968, Paris.
- Beaujeu-Garnier J., 1972, *Rola miasta i sieci osadniczej w regionie*. Materiały VI Międzynarodowego Kongresu Ekonomiki Regionów, CIER-Paryż-Warszawa, 8–14 maja 1972, maszynopis.
- Beaujeu-Garnier J., Chabot G., 1963 *Traité de géographie urbaine*. Armand Colin, Paris, 493 ss.
- Beaujeu-Garnier J., Chabot G., 1971, *Zarys geografii miast*. PWE, Warszawa, 536 ss.
- Beaverstock J.V., Bostock R.A.M., Doel M.A., Taylor P.J., 1999a, *Co-efficiency in world city network formation*. GaWC, RB 20.
- Beaverstock J.V., Doel M.A., Hubbard P.J., Taylor P.J., 2002, *Attending to the World: Competition/Co-operation and Co-efficiency in the World City Network*. Global Networks 2 (2), s. 111–132.
- Beaverstock J.V., Smith R.G., Taylor P.J., 1999, *The long arm of the law: London's law firms in a globalising world economy*. Environment and Planning A, 31, s. 1857–1876.
- Beaverstock J.V., Smith R.G., Taylor P.J., 1999a, *A roster of world cities*. Cities 16, s. 445–458.
- Beaverstock J.V., Smith R.G., Taylor P.J., 2000, *Geographies of Globalization: United States Law Firms in World Cities*. Urban Geography, 21, 2, s. 95–120.
- Beaverstock J.V., Smith R.G., Taylor P.J., 2000a, *World-City Network: A New Metageography?* Ann. of the Association of American Geographers, 90 (1), s. 123–134.
- Beaverstock J.V., Smith R.G., Taylor P.J., 2001, *The global capacity of a world city: a relational study of London* [w:] Kofman E., Youngs G. (red.) *Globalization: Theory and Practice* (2 wyd.). Routledge London, oraz 2003, Continuum, 223–236.
- Beaverstock V., Smith R.G., Taylor P.J., Walker D.R.F., Lorimer H., 2000, *Globalization and World Cities: Some Measurement Methodologies*. Applied Geography, 20 (1), s. 43–63.
- Benevolo L., 1993, *The European City (The Making of Europe series)*. Blackwell Publishers, Oxford UK & Cambridge USA, XIX + 243 ss.
- Benevolo L., 1995, *Miasto w dziejach Europy*. Wyd. Krag, Warszawa.
- Berg L., van den, Drewett R., Klaassen L.H., Rossi A., Vijverberg C.T.H., 1982, *Urban Europe, A study of growth and decline*. Pergamon Press, Oxford.
- Berndt H., 1978, *Die Natur der Stadt*. Frankfurt/M.
- Berry B.J.L., 1964, *Cities as systems within systems of cities*. Regional Science Association Papers and Proceedings, 13, 1964.
- Berry B.J.L., Garrison W.I., 1958, *Functional Bases of the Central Place Hierarchy*. Economic Geography, t. 34.
- Berry B.J.L., Garrison W.I., 1963, *Alternatywne wyjaśnienia stosunków między wielkością i rangą miast*. Przegl. Zagr. Liter. Geogr. 1.
- Berry B.J.L., Horton F.E., 1970, *Geographic Perspectives on Urban Systems*. Prentice Hall Englewood Cliffs, New Jersey.
- Bertelsmeier E., Jäger H. i in., 1970, *Projekt systemu klasyfikacyjnego terminów dla analizy geograficznej układów przestrzennych pól*. PZLG, IG PAN, Warszawa, z. 2, s. 14–40.
- Bharathi V.L., Lakshmi T.V. *GIS a tool for micro level planning for squatter settlements*. Hyderabad, Indie, www.isprs.org/publications/related/ISRSE/html/papers/442.pdf.
- Biderman E., 1967, *Sieć osiedli miejskich województwa koszalińskiego oraz ich strefy wpływów*. PTPN, Poznań.
- Biderman E., 1978, *Regionotwórcza rola miast. Próba ujęcia systemowego*. Ser. Geogr. 8, UAM, Poznań.
- Biello D., 2008, *Eco-Cities on the Future*, Scientific American Earth 3.0, s. 68–73; IX/2008.
- Biello D., 2011, *Zielone mury*, Świat Nauki, X/2011, s. 56–59.
- Biuletyn Informacyjny, 1976, *Podstawy Przestrzennego Zagospodarowania Kraju*, Bibliografia opracowań wykonanych w latach 1970–1975, Problem Węzłowy 11.2.1, z. 16, IGiPZ PAN, Warszawa.
- Biuletyn Informacyjny, 1976, *Podstawy Przestrzennego Zagospodarowania Kraju*, Synteza Badań I, Problem Węzłowy 11.2.1, z.12, IGiPZ PAN, Warszawa.
- Blanchard R., 1911, *Grenoble. Etude de géographie urbaine*. Wyd.1, Paris 1911; wyd. 3–1935.
- Blanchard R., 1947, *Montréal–Esquisse de géographie urbaine*. Revue de Géographie Alpine, XXXV, Grenoble.

- Blunden J., Curry N., 1988, *A Future for our Countryside*. Blackwell, Oxford.
- Błazhko N.I., 1963, *K voprosu o metodach izucheniya kolichestwiennykh pokazatelej nieobchodimych dla klassyfikatsji gorodov*. Tenisy dokladov soveshchanya ekonomiko-geografov, Vilnius 20–25.VIII.1962, Izd. AN Litovskoy SSR, s. 57–63 (reprint).
- Błazhko N.I., 1964a, *Ekonomiko-geograficheskoye modelirovaniye gorodov*. Vestnik Moskovskogo Universiteta, Ser. Geogr., Nr 4, s. 18–27.
- Błazhko N.I., 1964b, *O systemie gorodov Prikarpatia* [w:] *Geografya naseleniya vv SSSR. Osnovnye problemy*. Izd. Nauka, Moskwa-Leningrad, s. 191–200.
- Błazhko N.I., 1967, *Kolichestwiennyye metody izucheniya sistem gorodskikh poselenii* [w:] *Geografya naseleniya i naselionnykh punktom SSSR*. Izd. Nauka, Leningrad, s. 175–214.
- Błazhko N.I., Grigoriev W., Zabolotin Ya.I., Stein, A.G., Shafir G.G., 1965, *Matematicheskii metod opredeleniya stupeney razvitiya gorodskikh poselenii v sistemye*. Voprosy Geografii, Moskva, Izd. Mysl, nr 77, s. 99–114.
- Błazhko N.I., W. Grigoriev, Ya.I. Zabolotin, 1968, *Matematicheskii podkhod k opredeleniyu stupeney razvitiya gorodskikh poselenii Tatarskoy ASSR*. Izvestiya AN SSSR, Ser. Geogr., nr 3, s. 115–125.
- Błazhko N.I., Grigoriev W., Zabolotin Ya.I., Shafir G.G., 1969, *Matematiko-geograficheskii analiz stupeney razvitiya gorodskikh poselenii v sistemye* [w:] *Teoriya i praktika ekonomicheskogo mikrorayonirovaniya*. Ryga, Izdat. Znanye, s. 77–84.
- Błazhko N.I., Grigoriev W., Zabolotin Ya. I., 1970, *Matematiko-geograficheskiye metody issledovaniya gorodskikh poselenii*. Izdat. kazanskogo Universiteta, Kazan, 145 ss.
- Borjas G., 1998, *To Ghetto Or Not To Ghetto: Ethnicity and Residential Segregation*. Journal of Economical Economics 4, s. 228–253.
- Bourne L., Korcelli P., Wärnerld O., 1983, *Emerging Spatial Configuration of Urban System: a Review of Comparative Experience*. Geogr. Polon., 47, s. 23–30.
- Boustedt O., 1952, *Zentrale Orte in Bayern*.
- Boustedt O., 1953, *Die Stadtregionen*.
- Boustedt O., 1967, *Ośrodkie centralne i ich strefy wpływów. Studium empiryczne wielkości i struktury stref wpływów ośrodków centralnych*. Przegląd Zagr. Liter. Geogr. IG PAN, s. 105–127.
- Boyko H., 1967, *Salt-Water Agriculture*. Scientific American, March.
- Bowman I., 1931, *The Pioneer Fringe*. Amer. Geogr. Society, New York.
- Braun i Hogenberg, 1599, *Civitates orbis terrarum*.
- Breese G., 1966, *Urbanization in Newly Developing Countries*. Englewood Cliffs, New York.
- Breitung W., Günter M., 2006, *Local and Social Change in a Global City: The Case of Hong Kong* [w:] F. Wu (red.) *Globalisation and the Chinese City*. Routledge, London, s. 85–107.
- Brenner N., 1998, *Global cities, global states: global city formation and state territorial restructuring in contemporary Europe*. Rev. of International Political Economy, 5, s.1–37.
- Brodel F., 1992, *Vremiya mira* [w:] *Materialnaya cywilizacja, ekonomika i kapitalizm XV–XVIII vv. t. 3*, Moskva.
- Bromek K., 1966, *Użytkowanie ziemi w Krakowie i przyległych częściach powiatu krakowskiego około 1960 r.* Zesz. Nauk. UJ, Prace Geogr., nr CXXVIII, z. 14.
- Bromek K., Mydel R., 1972, *Uwagi metodyczne do opracowania szczegółowej mapy użytkowania przestrzeni miejskiej*. Folia Geogr., Ser. Geogr. Oeconom., t. V, s. 149–160.
- Brothie J. (red), 1995, *Cities in Competition*. Longman, Melbourne.
- Brückner A., 1937, 1938, *Encyklopedia staropolska*. Warszawa.
- Brunn S.D., Williams J.F., 1983, *City of the World*. Harper&Row, New York.
- Brunhes J., 1911, 1934, 1942, *La géographie humaine*. Paris.
- Brush J.E., 1953, *The hierarchy of central places in southwestern Wisconsin*. Geographical Rev., t. 63, s. 380–402.
- Bujak F., 1902, *Limanowa, miasteczko powiatowe w zachodniej Galicyi: stan społeczny i gospodarczy*. G. Gebethner, Kraków.
- Bujak F., 1905, *Studia nad osadnictwem Małopolski*.
- Bujak F., 1908–1910, *Galicia*, t. 1. *Kraj, ludność, społeczeństwo, rolnictwo*; t. 2 *Leśnictwo, górnictwo, przemysł*. H. Altenberg, E. Wende, Lwów-Warszawa.
- Bujak F., 1920, *Historia osadnictwa ziem polskich*, Warszawa.
- Bunge W., 1962, *Theoretical Geography*. Gleerup, Lund, XII, 210 ss.
- Burgers J.P.L., 1995, *The global city and the universal suburb*. The Netherlands Journal of Housing and the Built Environment, 10, 4, s. 363–373.
- Burgess E.W., 1925, *The growth of the city: An introduction to a research project* [w:] Park R.E., Burgess E.W., McKenzie R.D. (red.). *The City*. University of Chicago Press, s. 47–62.
- Burszta J., 1958, *Od osady słowiańskiej do wsi współczesnej*. Pol. Tow. Ludoznawcze, t.1, Wrocław.

- Burzhuaznyje regionalnyje teorii i gosudarstvenno-monopolisticheskoye regulirovanie razmieschchenia proizvoditelnykh sil, 1991, Moskva.
- Buttimer A., 1969, *Social Space in Interdisciplinary Perspective*. Geogr. Review, 59.
- Buttimer A., 1974, *Values in Geography*. Assoc. of American Geographers Resource Paper, 24, Washington DC.
- Buttimer A., 1979, *Reason, rationality and human creativity*. Geografiska Annaler, 61B, s. 43–49.
- Buttimer A., 1983, *Creativity and Context*. Lund Studies in Geography, 50 ss.
- Buttimer A., Seamon D. (red.), 1980, *The Human Experience of Space and Place*. Croom helm, London.
- Bywalec C., 2003, *Wzrost konsumpcji usług, czyli proces serwicyzacji konsumpcji w Polsce*. Wiad. Statystyczne, luty, GUS i PTS, Warszawa.
- Camagni R.P., 1993, *From city hierarchy to city network: reflections about an emerging paradigm, in Structure and Change in the Space Economy*. Lakshmanan T.R., Nijkamp P. (red.), Springer-Verlag, Berlin, s. 66–87.
- Campri I., 1996, *Uncertain Boundaries in Urban Space. In Geographic Objects with Indeterminate Boundaries*. P.A. Burrough, Frank A.U. (red.), Taylor&Francis, London, s. 57–69.
- Carriere F., Pinchemel Ph., 1963, *La fait urbain en France*. Paris, 374 ss.
- Carter H., 1976, 1981 (3 wyd.), *The Study of Urban Geography*. Edward Arnold, London, 165 ss.
- Carter H., 1983, *An Introduction to Urban Historical Geography*. Edward Arnold, London.
- Carter H., Wheatley S., 1980, *Residential segregation in nineteenth century cities*. Area, 12, s. 57–62.
- Castells M., 1977, *The Urban Question: A Marxist Approach*. MIT Press, Cambridge, Mass.
- Castells M., 1982, *Kwestia miejska*. Warszawa.
- Castells M., 1983, *The City and Grassroots. A Cross – Cultural Theory of Urban Social Movements*. Edward Arnold, London.
- Castells M., 1995, *The Informational City: Information, Technology, Economic Restructuring and the Urban – Regional Process*. Blackwell, Oxford, Malden, Mass. Viii + 402 ss.
- Castells M., 1996, *The Rise of the Network Society*. Blackwell, Oxford, Malden, Mass. Xviii + 556 ss.
- Castells M., 1998, *Société en réseau*. Fayard, Paris.
- Cater J., Jones T., McEvoy D., Jones P., 1977, *Ethnic segregation in British Cities*. Annals of the Association of American Geographers 67, s. 305–306.
- Caves R. (red.), 2005, *The Encyclopedia of the City*. Reutledge, London.
- Census 2001, *Key Statistics for Local Authorities in England and Wales*, 2003, Wyd. Office for National Statistics, Crown. UK.
- Census 2001, 2003. Office for National Statistics. London.
- Cerda I., 1979, *La theorie generale de Urbanisation*. Editions de Seuil, Paris, 248 ss.
- Chaline C., 1974, *Annales de Geographie*, nr 442.
- Chaline C., 1985, *Les villes nouvelles dans le monde*. Presses Universitaires de France, Paris, 130 ss.
- Champion A.G., Clegg K., Davis R.L., 1977, *Facts about the New Towns*. Retailing and Planning Associates.
- Chaudhry O., Mackaness W.A., 2008, *Automatic Identification of Urban Settlement Boundaries for Multiple Representation Databases*
<http://209.85.135.104/search?q=cache:ptBodZiedEsJ:www.era.lib.ac.uk/bitstream/1842/2385>.
- Cheng Y., 1991, *The Chinese: upwardly mobile* [w:] C. Peach (red.) *The Ethnic Minority Population of Great Britain. Ethnicity in the 1991 Census*, t. II., Office for National Statistics, UK.
- Chilczuk M., 1970, *Osadnictwo wiejskie Polski. Formy i układy przestrzenne*. PWN, Warszawa.
- Chile G., 1950, *Urban revolution*.
- Chisholm M., 1966, 1968 (3 wyd.), *Rural Settlements and Land Use*. Hutchinson, London.
- Chmielewski J., Syrkus S., 1934, *Warszawa funkcjonalna*. Wyd. SARP, Warszawa.
- Chmielewski J., Syrkus S., Różycki S., 1935, *Plan rozwoju Otwocka i Wielkiej Warszawy*. Wyd. SARP, Warszawa.
- Chodkowska-Miszczyk J., Szymańska D., 2011: *Update of the review: Cultivation of energy crops in Poland against socio-demographic factors*. Renewable and Sustainable Energy Reviews, 15 (9), s. 4242–4247, DOI:10.1016/j.rser.2011.07.126. (<http://dx.doi.org/2016/j.rser.2011.07.126>).
- Chojnicki Z., 1967, *Modele matematyczne w geografii ekonomicznej*. Przegl. Geogr. 39, 1.
- Chojnicki Z., 1969, *Metody matematyczne w badaniach geograficznych*. Czasop. Geogr. 40, 2.
- Chojnicki Z., 1970, *Podstawowe tendencje metodologiczne współczesnej geografii ekonomicznej*. Przegl. Geogr. 42, 2.
- Chojnicki Z., 1974, *Podstawowe założenia modelu systemu przestrzennego miast*. Miasto 24, 9.
- Chojnicki Z., 1985, *Orientacje filozoficzno-metodologiczne geografii – ich koncepcje i modele*. Przegl. Geogr. 57, 3.

- Godfrey B.J., Zhou Y., 1999, *Ranking World Cities: Multinational Corporations and the Global Urban Hierarchy*. Urban Geography, 20 (3), s. 268–281.
- Golachowski S., 1964, *Dawne wzory i nowe modele wsi*. Czasop. Geogr., t. 35, z. 3/4.
- Golachowski S., 1966a, *Rola teorii Christallera w planowaniu hitlerowskim na Śląsku*. Studia Śląskie (ser. nowa), t. X, s. 167–177.
- Golachowski S., 1966b, *Urbanizacja wsi w województwie opolskim [w:] Problemy ewolucji układów osadniczych na tle procesów urbanizacyjnych w Polsce*. Materiały i Studia Międzyuczelnianego Zakładu Podstawowych Problemów Architektury, Urbanistyki i Budownictwa. Ser. IV, z. 5, s. 45–64.
- Golachowski S., 1969, *Studia nad miastami i wsiami śląskimi*. PWN Wrocław, 210 ss.
- Golachowski S., 1971a, *Miasto jako przedmiot badań geografii [w:] Miasto jako przedmiot badań naukowych*. Górnośląskie Studia Socjologiczne, t. IX, s. 74–90.
- Golachowski S., 1971b, *Osadnictwo robotnicze we wsi na tle przemian struktury społeczno-zawodowej [w:] Problemy osadnictwa robotniczego na wsi*. Instytut Podstawowych Problemów Planowania Przestrzennego Politechniki Warszawskiej, PWN, Warszawa, s. 7–18.
- Golachowski S., 1972, *Osadnictwo [w:] Berezowski S. (red.) Geografia ekonomiczna Polski*. PWN, Warszawa, s. 182–199.
- Golachowski S., Kostrubiec B., Zagożdżon B., 1974, *Metody badań geograficzno-osadniczych*. PWN, Warszawa, 207 ss.
- Golachowski S., Szulc H. 1963, *Rozłogi miejskie jako przedmiot badań historyczno-geograficznych*. Acta Univ. Wratisl., nr 9, Studia Geogr. I, s. 37–53.
- Gold P., 1999, *Becoming a Geographer*. Syracuse University Press, Syracuse, New York xiv + 350 ss.
- Golledge R., Stimson R., 1997, *Spatial Behavior: a geographic perspective*. The Guilford Press, New York, L. Xx + 620 ss.
- Gontarski Z., 1980, *Obszary metropolitalne w Polsce*. Biuletyn KPZK, z. 109.
- Goodall B., 1987, *The Penguin Dictionary of Human Geography*. Penguin Books, London, New York, Ringwood (Australia), Markham (Canada), Auckland (New Zealand), Middlesex (England).
- Goodley B., 1971, *Perception of the Urban Environment*. Univ. of Birmingham, Centre for Urban and Research Studies, Occasional Paper 17, 1971.
- Gorlach K., 2005, *Unia Europejska na polskiej wsi. Początek demarginalizacji społeczności wiejskich*. Konferencja w Instytucie Spraw Publicznych, 29 września, Warszawa.
- Gorlach K., 2007, *Różne oblicza globalizacji i ich rola w rozwoju obszarów wiejskich*. Konferencja „Globalizacja w rolnictwie”, 13 września, Warszawa.
- Gorod i derevnia v Evropejskoj Rossii: sto let peremen, Nefedova T., Poljan P., Treivish A. (red.), Inst. Geogr. Ros. Akad. Nauk, Izd. OGI, Moskva, 558 ss.
- Gorod v sovremennom afro-azjatskom mire, 1990, Referativnyj sbornik, INION AN USSR, Moskva.
- Goroda mira, 1965, Geografiz, Moscow, 198 ss.
- Goss S., 1950, *The Urban pattern of Calcutta*. Economic Geogr., XXVI.
- Gottmann J., 1957, *Megalopolis or the Urbanisation of the Northeastern Seaboard*. Economic Geogr., New York.
- Gottmann J., 1961, *Megalopoli. The urbanized northeastern seaboard of the United States*. The Twentieth Century Found, New York.
- Grażawski K., 1988, *Przemiany środowiska jako wynik współzależności procesów antropogenicznych i naturalnych na przykładzie jeziora Łąkarz na Pojezierzu Brodnickim [w:] Churski Z. (red.), Naturalne i antropogeniczne przemiany jezior i mokradel w Polsce*. Toruń, Wyd. UMK, s. 64–67.
- Górka Z., 1974, *Użytkowanie ziemi w I dzielnicy katastralnej m. Krakowa–Śródmieście*. Zesz. Nauk. UJ, Prace Geogr., z. 38.
- Górka Z., 1991, *Settlement in Polish Carpathians*. Zesz. Nauk. UJ, Prace Geogr., z. 87.
- Górka Z., Praweńska-Skrzypek G., Warmuz M., 1984, *Desintegration of Rural Socio-Economic System Caused by Highway (The Villages of Morawica Example)*. Zesz. Nauk. UJ., Prace Geogr., z. 60, s. 17–29.
- Graham S., 1999, *Global grids of glass*. Urban Studies 36, s. 929–949.
- Graham S., Marvin S., 1996, *Telecommunications and the City*. Routledge, London.
- Gratz R., Mintz N., 1998, *Cities Back from the Edge: New Life for Downtown*. John Wiley & Sons, Chichester, New York, Weinheim, Brisbane, Singapore, Toronto, 361 ss.
- Griffin E., Ford L., 1980, *A Model of Latin American city structure*. Geogr. Rev., 70, s. 435–447.
- Grote M., Lo V., Harrschar-Ehrnberg S., 2002, *A value chain approach to financial centres – the case of Frankfurt*. Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie, nr 93 (4), s. 412–423.

- Grzelak-Kostulska E., 2001, *Przemiany w strukturze i procesach demograficznych na obszarze województwa kujawsko-pomorskiego*. Wyd. UMK, Toruń.
- Grzelak-Kostulska E., Hołowiecka B., Hołowiecki M., 2000, *Zasięg oddziaływania Wabrzeźna w zakresie usług ponadpodstawowych*. Acta Univ. Nicolai Copernici, geogr. XXX, z.104, s. 243–252.
- Grzeszczak J., 1996, *Tendencje kontrurbanizacyjne w krajach Europy Zachodniej*. Prace Geogr. nr 167, IG i PZ PAN, Wyd. Continuo, Wrocław, 82 ss.
- Gugler J., Flanagan W.G., 1978, *Urbanization and Social Change in West Africa*. Cambridge.
- Gumnov A.E., 1984, *Gorod – terra inkognita*. Wyd. Znanije-sila, nr 5, Moskwa.
- Gutkind P.C., 1974, *Urban Anthropology. Perspectives on „Third World”*. Urbanization and Urbanism, Assen.
- Haggett P., 1965, *Locational analysis in human geography*. Arnold, London, XII, 339 ss.
- Haggett P., 1972, *Geography: a modern synthesis*. Harper&Row series in geography, New York 1972
- Haggett P., 1990, *The Geographer's Art*. Basil Blackwell, Oxford-Cambridge, 220 ss.
- Hall P., 1966, *The World Cities*. London.
- Hall P., 1978, *Cities in Civilization*. Pantheon Books, New York: Xiii + 1169 ss.
- Hall P., 1984, *The World Cities*. 3 wyd., St. Martin's Press, New York, Xi + 276 ss.
- Hall P., 1986, *National Capitals, World Cities and the New Division of Labour* [w:] *The Future of the Metropolis: Berlin, London, Paris, New York; Economic Aspects*. De Gruyter, Berlin, New York: s. 135–145.
- Hall P., 1990, *Cities of Tomorrow*. Basil Blackwell, Oxford, Cambridge, MA, 474 ss.
- Hall P., 1996, *The global city*. Int. Social Sc. Journal, nr 147. s. 15–23.
- Hall P., 1998, *Cities of Tomorrow: An Intellectual History of Urban Planning and Design in the Twentieth Century*. Blackwell Publishers, Oxford, Malden, Mass. Xvi + 502 ss.
- Hall P., 2002, *Christaller for a global age: redrawing the urban hierarchy*. Stadt und Region: Dynamik von Lebenswelten, Tagungsbericht und wissenschaftliche Abhandlungen, 53. Deutscher Geographentag Leipzig, 29. September bis 5. Oktober 2001. Mayr A., Meurer M., Vogt J., Leipzig: Deutsche Gesellschaft für Geographie, s. 110–128.
- Hall R.B., 1931, *Some Rural Settlement Forms in Japan*. Geogr. Rev., t. XXI, nr 1, Jan.1.
- Hall Tim, 1998, *Urban Geography*. Reutledge, 2 wyd. 2002, 3 wyd. 2006, London, 198 ss.
- Hamilton C.T., 1998, *Rio de Janeiro as a world city*. [w:] Lo Fu-Chen, Yeung Yue-man (red.), *Globalization and the world of large cities*. United Nation University Press, Tokyo, s. 203–227.
- Hamm B., 1998, *Wprowadzenie do socjologii osadnictwa*. Książka i Wiedza, Warszawa, 279 ss.
- Hanneberg D., 1961, *Solskifte and older methods of partitioning arable land in Central Sweden during the Middle Ages*. Geographie et histoire agraires. Nancy 1959. Tłum. pol. w Przegl. Zagr. Liter. Geogr., 2, 1961.
- Hanssen G., 1880, *Agrarhistorische Abhandlungen*. 1880/1, t. I i II.
- Harris Ch.D., 1943, *A functional classification of cities in the United States*. Geogr. Review, XXXIII, 1, 1943.
- Harris Ch.D., 1970, *Cities of the Soviet Union: Studies of their Functions, Size, Density and Growth*. Rand McNally, Chicago, 450 ss.
- Harris Ch.D., Ullman E.L., 1945, *The nature of the city*. Annals American Academy of Political Science, 242 s. 7–17.
- Harris Ch.D., Ullman E.L., 1959, *The nature of cities* [w:] Mayer H.M., Kohn C.F. (red.) *Readings in Urban Geography*. University of Chicago Press, Chicago.
- Hartleb K., 1938, *Ostatni Jagiellonowie*. Lwów.
- Hartshorne R., 1939, *The Nature of Geography*. Lancaster.
- Harvey D., 1969, *Explanation in Geography*. Edward Arnold, London, 521 ss.
- Harvey D., 1973, *Social Justice and the City*. Edward Arnold, London.
- Harvey D., 1977, *Government policies, financial institutions and neighbourhood changes in United States Cities* [w:] Harloe M. (red.)
- Harvey D., 1985, *The Urbanization of Capital: Studies in the History and Theory of Capitalist Urbanization*. Johns Hopkins University Press, Baltimore, Basil Blackwell, Oxford.
- Harvey D., 1989, *The Condition of Postmodernity: An Inquiry into the Origins of Cultural Change*. Basil Blackwell, Oxford.
- Hassert K., 1907, *Die Städte geographisch betrachtet*. Leipzig.
- Hauser P.M., 1965, *Urbanization: an overview*. [w:] Hauser P.M., Schnore L.F. (red.) *The study of urbanization*. New York.
- Heenan D.A., 1977, *Global cities of tomorrow*. Harvard Business Rev. 55, May-June, s. 79–92.
- Heffner K., 2000, *Typologia gmin wiejskich w Polsce pod kątem widzenia układów osadniczych* [w:] Rosner A. (red.) *Lokalne bariery rozwoju obszarów wiejskich*. Fundacja Programów Pomocy dla Rolnictwa (FAPA), Warszawa, s. 65–85.

- Heffner K., 2001, *Transformacja układów osadniczych wsi a wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich* [w:] Bukraby-Rylska I., Rosner A. (red.) *Wies i rolnictwo na przełomie wieków*. Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa, s. 109–132.
- Heise J., 1891, *Die Bau und Kunstdenkmäler der Provinz Westpreussen*. Danzing.
- Herbert D.T., 1972, *Urban Geography: A Social Perspective*. David & Charles, Newton Abbot.
- Herskovitz M.Y., 1962, *The Human Factor in Changing Africa*. New York.
- Hettner A., 1902, *Die wirtschaftlichen Typen der Ansiedlungen*. Geograf. Zeitschrift, nr 8, s. 92–100.
- Hettner A., 1927, *Die Geographie, ihre Geschichte, ihr Wesen und ihre Methoden*. Breslau.
- Hettner A., 1940, *Handbuch der Geographischen Wissenschaft*, t. 11 (ang. *Handbook of Geographical Science*).
- Heymanowski K., 1969, *Budnicy i Holendrzy w dziejach gospodarstwa leśnego na Mazowszu*. „Sylvan”, t. 113, nr 5.
- Higgins A., 2010, *With Solar Valley project, China embarks on bold green technology mission*, Washington Post, May 17, 2010.
- Hoffman Burchardi H., 1964, *Die Yoruba Städte in Südwest Nigrien*. „Erdkunde”, 1964.
- Holzer J. Z., 1994, *Demografia*. PWE, Warszawa.
- Hołowiecka B., 2004, *Oddziaływanie społeczno-gospodarcze miasta*. UMK, Toruń, 170 ss.
- Hołowiecka B., Szymańska D., 2008, *The changes in the functional urban region in the new socio-economic conditions in Poland. The case of Toruń*. Bulletin of Geography (socio-economic series), no 9/2008, Szymańska D., Grzelak-Kostulska E. (red.) Nicolaus Copernicus University, Toruń, 2008, s. 63–78.
- Hornby W.F., Jones M., 1991, *An introduction to Settlement Geography*. Cambridge University Press, 146 ss.
- Hoselitz B.F., 1953, *The role of cities in the economic growth of under-developed countries*. Journal of Political Economy, t. 61, s. 159–208.
- Hoselitz B.F., 1960, *Sociological Aspects of Economic Growth*. Glencoe.
- Houston J.M., 1953, *A social geography of Europe*. London.
- Howard E., 1898, *Tomorrow: a Peaceful Path to Real Reform* Sennenschein. London.
- Howard E., 1902, *Garden Cities of To-morrow*.
- Hoyt H., 1939, *The Structure and Growth of Residential Neighbourhoods in American Cities*. Federal Housing Administration, Washington DC.
- Hrůza I., 1965, *Teorie Města*, Nakladatelství Československé Akademie Véd, Praha, 1965.
- Hrůza I., 1972, *Teoriya goroda*. Moskva: Izd. liter. po stroitelstvu, 246 ss.
- Hudson F.S., 1976, *A geography of Settlements*. 2 wyd., Macdonald and Evans Ltd, 3.
- Hulchanski, Leckie, 2000 – <http://www.freedomhouse.org/pfs2000>.
- Human Development Report 2001*, 2001, New York.
- Huntington E., 1915, *Civilisation and Climate*.
- Hymer S., 1972, *The multinational corporation and the law of uneven development* [w:] Bhagwati J. (red.) *Economics and World Order from the 1970s to the 1990s*. Collier-MacMillan, New York, s. 113–140.
- Ilešič S., 1959, *Die Flurformen Sloveniens im Lichte der Europäischen Flurformenforschung*. Münchner Geogr. Hefte, 16, 1959.
- Ingot S., 1929, *Problem kolonizacji flamandzko-holenderskiej w Niemczech i w Polsce*. Kwart. Hist. XLIII, t. 1, Lwów.
- Ingot S., 1945, *Kolonizacja wewnętrzna a napływ Niemców do Polski od XVI do XVIII w.* Kraków.
- Irazabel C.E., 2002, *Curitiba and Portland: Architecture, City Making, and Urban Governance in the Era of Globalization*. UMI Microform.
- Isard W., 1956, *Location and space-economy*. John Wiley, New York,
- Isard W., 1960, *Methods of regional analysis: an introduction to regional science*. The MIT Press, Cambridge. Mass., tłum. pol. 1965.
- Isard W., 1965, *Metody analizy regionalnej. Wprowadzenie do nauki o regionach*. PWE, Warszawa, 605 ss.
- Isenberg G., 1941, *Die Verteilung der Bevölkerung und der Berufe auf die Strukturtypen der Städte in neuen Osten*, Raumforsch und raumordn., nr 5, s. 134–148.
- Iwanicka-Lyrowa E., 1969, *Delimitacja aglomeracji wielkomiejskich w Polsce*. Prace Geogr. IG PAN, nr 76, Ossolineum, Wrocław.
- Jackowski A., 1981, *Typologia funkcjonalna miejscowości turystycznych (na przykładzie woj. nowosądeckiego)*. UJ, Rozprawy Habil., nr 53, 137 ss.
- Jackson R.H., 1990, *Quasi-states*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Jacobs J., 1969, *The Economy of Cities*. Random house, New York.
- Jacobs J., 1992 (1 wyd. 1961), *The Death and Life of Great American Cities*. Vintage books, New York, 458 ss.
- Jagielski A., 1977, *Analiza czynnikowa w badaniach ekonomiczno-osadniczych* [w:] Chojnicki Z. (red.), *Metody ilościowe i metody w geografii*. Warszawa, s. 128–142.

- Keunig, Dr. H.J., 1938, *L'habitat rural aux Pays-Bas*. Amsterdam, K.N.A.G. (periodical Koninklijk Nederlands Aardijkskundig genootschap), 28, t. LV.
- Kharitonov V.M., 1989, *Geourbanistika v SShA: tendentsiya razvitiya*. Voprosy ekonomicheskoi i politicheskoi geografii zarubezhnykh stran, vyp. 10, Moscow, 180 ss.
- Khoriev B.S., (Choriew) 1968, *Georodskije poseleniya SSSR (problemy posta i ikh izuchenye): Ocherki geografiu rasseleniya*. Izd. Mysl, Moskva, 256 ss.
- Khoriev B.S., 1975, *Problemy gorodov*. Moskva, Izd. Mysl, 428 ss.
- Khoriev B.S., 1980, *Problemy rasseleniya v SSSR*. Moskva, Statistika, 225 ss.
- Kiełczewska M., 1931, *Osadnictwo wiejskie Wielkopolski*. Badania Geogr. nad Polską Północno-Zachodnią, z. 6-7, Uniwersytet Poznański, Poznań.
- Kiełczewska M., 1934, *Osadnictwo wiejskie Pomorza*. Badania Geogr. nad Polską Północno-Zachodnią, z. 14, Poznań.
- Kiełczewska M., 1937, *L'évolution cyclique d'habitat rural etuide dans la Pomeranie. Comptes rendus du Congrès International de Géographie*. Varsovie 1934, III, Warszawa.
- Kiełczewska-Zaleska M., 1947, *O położeniu Torunia*. Czasop. Geogr., t. 18.
- Kiełczewska-Zaleska M., 1948, *Osadnictwo nad Odrą* [w:] *Monografia Odry*, Inst. Zach., Poznań.
- Kiełczewska-Zaleska M., 1953, *Obraz osadnictwa Mazur i Warmii*. Inst. Zach., Poznań.
- Kiełczewska Zaleska M., 1953a, *O położeniu topograficznym miasta (Poznań)*. Geogr. w Szk., VI, 5.
- Kiełczewska-Zaleska M., 1956, *O powstaniu i przeobrażaniu wsi Pomorza Gdańskiego*. Prace Geogr., IG PAN, nr 5, Warszawa.
- Kiełczewska Zaleska M., 1958, *O kierunkach rozwoju geografii człowieka w Polsce*. Przegl. Geogr., t. 30, z. 3.
- Kiełczewska-Zaleska M., 1963, *Nowe kierunki studiów geograficzno-historycznych nad osadnictwem wiejskim*. Przegl. Geogr., t. 35, z. 1.
- Kiełczewska-Zaleska M., 1965, *O typach osiedli wiejskich w Polsce i planie ich przebudowy*. Przegl. Geogr., t. XXXVII, z.3, 1965, s. 457-480.
- Kiełczewska-Zaleska M., 1969, *Geografia osadnictwa. Zarys problematyki*. PWN, Warszawa.
- Kiełczewska-Zaleska M., 1970, *Rozmieszczenie wiejskich osiedli rozproszonych w Polsce*. Przegl. Geogr., t. XLII, z. 2, s. 225-234.
- Kiełczewska-Zaleska M., 1972, *Geografia osadnictwa*. PWN, Warszawa.
- Kiełczewska-Zaleska M. i in. 1974. *Studia nad strukturą lokalnej sieci osadniczej wybranych obszarów w Polsce*. Dokum. Geogr., z. 2, IGiPZ PAN, Warszawa.
- Kiełczewska-Zaleska M., 1976, *Geografia osadnictwa*. 2 wyd. PWN, Warszawa.
- Kiełczewska-Zaleska M., Kwiatkowska E., Szewczyk J., Szulc H., Werwicki A., 1974, *Studia nad strukturą lokalnej sieci osadniczej wybranych obszarów w Polsce*. Dokum. Geogr., z. 2, IGiPZ PAN, Warszawa.
- King A., 1990, *Global Cities: Post-Imperialism and the Internationalization of London*. Routledge London, New York. xiv + 194 ss.
- King A., 1995, *Re-presenting World Cities: Cultural Theory / Social Practice* [w:] Knox P., Taylor P.J. *World Cities in a World System*, s. 215-231.
- King L.J., Colledge R.G., 1978, *Cities, space, and behaviour: the elements of urban geography*. Englewood-Cliffs, Prentice-Hall.
- Kiuchi S., Masai Y., 1975, *Japan* [w:] Jones R. (red.), *Essays on World Urbanization*. Wyd. George Philips and Son Limited, London, s. 175-186.
- Kloepfel O., 1965, *Die bauerliche haus- Hof- und Siedlungslanage im Weischel-Nogat-Delta*. Danzig.
- Klöpper R., 1953, *Methoden zur Bestimmung der Zentralität von Siedlungen*. Geographisches Taschenbuch. 1953.
- Klöpper R., 1967, *Powstanie, położenie i rozmieszczenie osiedli centralnych w Dolnej Saksonii*. Przegl. Zagran. Liter. Geogr. IG PAN, z. 2, s. 80-105.
- Kneedler-Ohlson Gr.M., 1945, *Economic classification of cities*. The Munic. Yearbook, Chicago, s. 30-38.
- Knox P.L., 1975, *Social Well-being, A Spatial Perspective*. Oxford University Press, London.
- Knox P.L., 1982, *Urban Social Geography*. Longman, Harlow.
- Knox P.L., 1995a, *World cities and the organization of global space, Geographies of Global Change*. Oxford, s. 232-248.
- Knox P.L., 1995b, *World cities in a world system* [w:] Knox P.L., Taylor P.J. (red.) *World cities in a World-System*. CUP, Cambridge, s. 3-20.
- Knox P.L., 1996, *Globalization and Urban Change*. Urban Geography 17, 1 (wyd. specjalne).
- Knox P.L., 2002, *World Cities and the Organization of Global Space*, Johnston R.J., Taylor P.J., Watts M.J. (red.) *Geographies of Global Change*, 2, Blackwell, Oxford. s. 328-338.

- Kotlicka J., 1976, *Kształtowanie się oraz układ przestrzenny sieci osadniczej pow. Bełchatowskiego*. Acta Univ. Lodz., Ser. II, z. 7.
- Kozieł R., 1978, *Typologia funkcjonalna miejscowości wiejskich LGOM w 1970 roku*. Acta Univer. Wratisl., nr 324, Prace IG, Ser. B, t. II, s. 51–58.
- Kovalov S.A., 1955, *Die Entwicklung des Netzes der städtischen Siedlungen in der Soviet Union*. Petermanns Geogr. Mitt.
- Kovalov S.A., 1957, *Typen ländlicher Siedlungen in der USSR*. Petermanns Geogr. Mitt.
- Kovalov S.A., 1961, *Problematyka badań geograficznych osadnictwa wiejskiego w ZSRR*. Przegl. Zagr. Liter. Geogr., 2.
- Kovalov S.A., 1963, *Selskoje naselenie*. Moskwa.
- Krenzlin A., 1952, *Dorf, Feld und Wirtschaft im Gebiet der grossen Täler und Platten östlich der Elbe*. „Forschungen zur deutschen Landeskunde”, 20, Remagen 1952.
- Krenzlin A., 1961, *Reusch L. Die Entstehung der Gewinnflur*. Frankfurt n/M.
- Krupniejšije goroda kapitalisticheskikh i razvivajushchiksja stran, 1987, Moskwa.
- Krupnyie goroda i vyzovy globalizacji, 2003, Kolosov V.A., Eckert D. (red.), Izd. Ojkumena, Moskwa, 278 ss.
- Kubijowicz W., 1922, *Przyczynek do antropogeografii Gorganów*. Przegl. Geogr., t. 2, z. 1.
- Kubijowicz W., 1924, *Rozmieszczenie kultur i ludności we Wschodnich Karpatach*. Krakowskie Odczyty Geograficzne PTG, Sawicki L., (red.), z. 7. Nakładem Księgarni Geograficznej „Orbis”, Kraków.
- Kubijowicz W., 1925, *Rozmieszczenie ludności i kultur w Karpatach Wschodnich*. Orbis, s. 24.
- Kubijowicz W., 1926, *Zycie pasterskie w Beskidach Wschodnich*. Prace Inst. Geogr. UJ wydawane przez Ludmimirę Sawickiego, Nakładem Księgarni Geograficznej „Orbis”, z. 5, Kraków, 128 ss.
- Kubijowicz W., 1927, *Z antropogeografii Nowego Sącza*. Prace IG UJ, z. 8, 65 ss.
- Kubijowicz W., 1929, *Górna granica osadnictwa w Dolinie Bystrzycy Nadworniańskiej*. Przegl. Geogr., t. IX, s. 73–86.
- Kusiński W., 1978, *Pojęcie i mierniki urbanizacji*. Czasop. Geogr., t. 49, z. 4.
- Kuzniecova S.I. (red.), 1979, *Afrykańskij gorod*. Izdat. Nauka, Moskwa, 296 ss.
- Kwiatkowska E., 1957, *Lipno [w:] Studia nad aktywizacją małych miast*. Prace Geogr. IG PAN, nr 9, s. 167–240.
- Kwiatkowska E., 1963, *Osadnictwo wiejskie ziemi dobrzyńskiej w świetle planów z XVIII i XIX w. i jego przemiany pod wpływem uwłaszczenia i parcelacji*. Stud. Soc. Scient. Torun., Sec. C, t. IV, nr 3, Toruń, s. 191–279.
- Kwiatkowska E., 1971a, *Wiejskie ośrodki usługowe w województwie bydgoskim*. Budownictwo wiejskie, R.23, z. 7, s. 3–5, z. 8, s. 3–5.
- Kwiatkowska E., 1971b, *Wiejskie ośrodki przemysłowe w województwie bydgoskim. Typologia morfogenetyczna*. Budownictwo wiejskie, R.23, nr. 5, s. 3–5.
- Kwiatkowska E., 1974, *Struktura sieci osadniczej i jej związek z rozwojem usług na wsi [w:] Studia nad strukturą lokalnej sieci osadniczej wybranych obszarów w Polsce*. Dokum. Geogr., z. 2, s. 161–186.
- Kwiatkowska E., 1984, *Chełmno współczesne na tle jego przeszłości*. Bibl. Tor., nr 12, Wyd. TTK, Toruń.
- Kwiatkowska E., Churska Z., 1964, *Rozwój osadnictwa i stosunki gospodarcze okolic Czernikowa w powiązaniu ze środowiskiem geograficznym*. Zesz. Nauk. UMK, Geogr. III, Toruń, s. 135–168.
- Kwiecień L., 1976, *Some Investigations on Rustic Settlements in the Cracow Voivodeship*. Zesz. Nauk. UJ, Prace Geogr., z. 43.
- Kwiecień L., 1977, *Rozwój indywidualnego budownictwa w strefie podmiejskiej Krakowa funkcją procesu urbanizacji*. Folia Geogr., Ser. Geogr. Oeconom., t. X, s. 23–48.
- Lavedan P., 1936, *Géographie des villes*. Paris, s. 206.
- Lavedan P. *Historie de l'urbanisme*. T. I – Antiquité-Moyen Age, Paris 1926; t. II – Renaissance et Temps Modernes, Paris 1959; t. III – Époque Contemporaine, Paris 1952; *La vie Urbaine*, 1919.
- Lawton R., 1973, *An Age of Great Cities*. Town Planning Review, t. 43.
- Le Corbusier, 1970, *Architektura XX wieku*, Moskwa, 320 ss.
- Lecture Executive Director United Nations Centre for Human Settlements (Habitat)*. Papers 25 Special Session General Assembly, UN, 6 April 2001, New York.
- Lefèvre M.A., 1926, *L'habitat rural en Belgique*. Liège, 306 ss.
- Lefèvre M.A., 1945, *Principes et problèmes de géographie humaine*. Bruxelles.
- Lefèvre M.A., 1955, *La vie dans la brousse du Haut Katanga. Étude de Géographie Humaine*. Louvain.
- LeGates R.T., Stout F., 2003, *The City Reader*. Reutledge, London.
- Lencewicz S., Pietkiewicz S., 1935, *Rubież antropogeniczna w Polsce*. Spraw. z Pos. Tow. Nauk. Warsz. Wyd. II, t. 28, Warszawa.
- Lenort N.J., 1961, *Entwicklungsplanung in Stadtregionen [w:] Die industrielle Entwicklung*.
- Leszczycki S., 1932, *Badania geograficzne nad osadnictwem w Beskidzie Wyspowym*. UJ Prace Geogr., z. 14, 87 ss.

- Łoboda J., 1974, *Proces uprzemysłowienia a przestrzenny rozwój urbanizacji wsi w Polsce*. Raport etapowy z badań, maszynopis 12 ss., Komitet Badań Rejonów Uprzemysławianych PAN, Warszawa.
- Łoboda J., 1976, *Akceptacja innowacji a rozwój układów osadniczych – w rejonie rolniczym*. Raport etapowy z badań, maszynopis 23 ss., IGiPZ PAN, Warszawa.
- Łoboda J., 1976a, *Urbanization Processes and Rural Areas in Poland: a Trend Surface Analysis*. Geogr. Polon., nr 33, Warszawa, s. 75–82.
- Łoboda J., 1989, *Funkcje społeczno-gospodarcze małych miast sudeckich*. Warszawa.
- McGee T.G., 1967, *The South-east Asian City*. Bell, London.
- MacDonell A.A., 2004, *A practical Sanskrit Dictionary*. Motilal Banarsidass, Delhi.
- Maik W., 1968, *Niektóre problemy badań nad układami osadniczymi*. Czasop. Geogr. 39, 2.
- Maik W., 1976, *Założenia i zastosowanie koncepcji zespołów osadniczych*. Przegl. Geogr. 48, 2.
- Maik W., 1992, *Podstawy geografii miast*. Skrypty i teksty pomocnicze UMK, Toruń.
- Maik W., 2005, *Wprowadzenie* [w:] Liszewski S., Maik W. (red.) *Rola i miejsce geografii osadnictwa w systemie nauk geograficznych*. Stud. i Mat. IG i GP WSG w Bydgoszczy, Bydgoszcz, s. 9–17.
- Maik W., Zajchowska S., 1991, *Rozwój historyczny osadnictwa Wielkopolski XI–XX wieku* [w:] Pawuła-Piwo-warczyk R. (red.) *Planowanie przestrzenne jako narzędzie ochrony i kształtowania środowiska w dorzeczu Warty*, Poznań.
- Mandal R.B., 1979, *Introduction to Rural Settlements*. Konzept Publishing Company, New Delhi, 1 wyd., 2 wyd. 2001, 384 ss.
- Mann P., 1965, *An Approach to Urban Sociology*. Routledge & Kegan Paul.
- Marche L., 1969, *The spatial organization of hyperurban societies*. Report of the Proceedings of the Town and Country Planning Summer School, Nottingham, London, Town Planning Institute, s. 4–12.
- Marcuse P., 1982, *Urban Economic Development*. Urban Institute Press, Washington DC..
- Marcuse P., 1997, *The enclave, the citadel, and the ghetto: What was changed in the post – fordist U.S. city*. Urban Affairs Rev., 33 (2), s. 233–243.
- Marcuse P., van Kempen R. (red.), 2000, *Globalizing cities: a new spatial order?*
- Marcus P., van Kempen R., 2002, *Of States and Cities. The Partitioning of Urban Space*. Oxford Geographical and Environmental Studies, Oxford University Press, Oxford.
- Marshan P., Samson I., 2004, *Metropolity i ekonomicheskoye razvitiye Rossii*. Voprosy Ekonomiki, nr 1, s. 4–18.
- Marszał T., 1986, *Beaulieu – osada górnicza i skupisko Polonii*. Przegl. Polonijny, nr 12.
- Maryński A., 1961, *Osadnictwo pionierskie we wschodniej części Bieszczadów polskich*. Czasop. Geogr., t. 32, z. 2.
- Maryński A., 1967, *Osadnictwo polarne*. Oddz. PAN Kraków, Ser. „Nauka dla wszystkich”, z. 50.
- Masdar Plan, *The Economist*, 04.12.2008.
- Masev T.V. (red.), 2003, *Remontely Sensed Cities*. Taylor&Francis, London.
- Massey D., Allen J., Pile S. (red.), 1999, *City Worlds*. Routledge, London.
- Massey D., Denton N., 1988, *Suburbanization and segregation in U.S. metropolitan areas*. The American Journal of Soc. 94, s. 592–626.
- Matczak A., 1987, *Próba określenia funkcji wypoczynkowej osiedli podmiejskich na przykładzie Kolumny*. Acta Univ. Lodz., Turyzm, nr 3.
- Matczak A., 1991, *Przemiany przestrzenne wsi położonych w strefie podmiejskiej Łodzi na przykładzie rejonu Grotnik*. Acta Univ. Lodz., Folia Geogr., z. 14.
- Matczak A., 1992, *Zmiany w strukturze funkcjonalnej miast Polski w latach 1973–1983*. Acta Univ. Lodz., Folia Geogr. 17: 9–25.
- Matczak A., Szymańska D., 1997, *Studia nad strukturą przestrzenno-funkcjonalną miasta. Przykład Brodnica*. Wyd. UMK, Toruń, 232 ss. <http://repozytorium.umk.pl/handle/item/>
- Materiały konferencji pt. *Wielkie znaczenie małych metropolii*. 2005, Toruń, 20–21.04.2005 r.
- Materiały seminarium pt. *Metropolie, obszary metropolitarne, metropolizacja*. 2006, Łódź 23–24.02.2006 r.
- Mathieu N., 1998, *Europa i jej wieś: kilka hipotez i refleksji* [w:] Wierzbicki Z.T., Kaleta A. (red.) *Rolnictwo i wieś europejska. Od korzeni ku wspólnej przyszłości w XXI wieku*. UMK, IRWiR PAN, s. 75–77; tłum. M. Halamska.
- Matykowski R., 1990, *Struktura przestrzenna Gniezna i przemieszczenia jego mieszkańców*. Prace Komisji Geograficzno-Geologicznej 22, PTPN, Warszawa-Poznań.
- McKenzie R.D., 1926, *The Skope of Human Ecology*. Publication of the American Sociological Society, XX, s. 141–154.
- McKinney W.M., 1968, *Carem, Spencer and Modern Geography*. Profesional Geographer, March, t. 20.

- Szymańska D., 1984, *Primenenije metoda blizhaishevo sosedstva dla analiza seti gorodskovo rasselenija Polshi*. Trudy po geografii Tartuskovo Universiteta, nr 681, s. 69–80.
- Szymańska D., 1989a, *Problemy klasyfikacji i typologii miast w geografii radzieckiej*. Studia Scientarium Toruniensis, Toruń, Sec. C, vol. X, nr 1, Toruń, 154 ss.
- Szymańska D., 1989b, *Przemiany przestrzenno-funkcjonalne i społeczno-ekonomiczne Janikowa*. Acta Univ. Lodz., Folia Geogr. 11, Łódź, s. 181–201.
- Szymańska D. 1993, *New town in regional development*. Toruń, wyd. Nicolaus Copernicus University Press, Toruń, 140 ss.
- Szymańska D., 1995, *Zjawisko urbanizacji i jej konsekwencje* [w:] Turlo J. (red.) *Badania środowiska*. Wyd. Nauk. UMK, Toruń, s. 71–79.
- Szymańska D., 1996a, *Nowe miasta w systemach osadniczych*. Wyd. Nauk. UMK, Toruń, 101 ss.
- Szymańska, D., 1996b, *Socio-economic problems of the new town Borne Sulnowo*. Eastern European Country-side. Nicholas Copernicus University Press, Toruń, z. 2, s. 95–100.
- Szymańska D., 2000, *The scale of impact exerted by Bydgoszcz and Toruń in the scope of permanent migration and its role in the suburbanization process*. Polish Population Rev., nr 17, Polish Demographic Society – Central Statistical Office, Warsaw, s. 128–136, <http://repozytorium.umk.pl/handle/item/>
- Szymańska D., 2004a, *Change in the employment structure and the functions of Polish towns in the years 1984–2000*. Current Politics and Economics of Russia, Eastern and Central Europe, t. 19, nr 4, Nova Science Publishers, Inc., New York, s. 245–263.
- Szymańska D., 2004b, *Some problems of urbanization in Russia*. Current Politics and Economics of Russia, Eastern and Central Europe, t. 19, nr 2, Nova Science Publishers, Inc., New York, s. 75–99.
- Szymańska, D., 2005, *New Towns in settlement Systems in Central-Eastern European Countries*. Iraj Etessam; Reza Karbalaeei Nouri; Faraneh Riahi Dehkordi (red.) *New Towns*, Publisher: New Towns Development Corporation (NTDC), The Ministry of Housing and Urban Development, Tehran–Iran; s. 187–219.
- Szymańska D., 2007, *Urbanizacja na świecie*. Wyd. Nauk. PWN, Warszawa, dodruk 2008, s. 392.
- Szymańska D. 2009, *Geografia osadnictwa*, Wyd. Nauk. PWN, Warszawa.
- Szymańska D., Biegańska J., 2013, *Fenomen urbanizacji i procesy z nim związane*, <http://repozytorium.umk.pl/handle/item/532>.
- Szymańska D., Chodkowska-Miszczyk J., 2011, *Endogenous resources utilization of rural areas in shaping sustainable development in Poland*. Renewable and Sustainable Energy Reviews, 15 (3), s. 1497–1501, dx.doi.org/10.1016/j.rser.2010.11.019.
- Szymańska D., Grzelak-Kostulska E., Lewandowska L., 2000, *Struktura i zasięg oddziaływania szkolnictwa ponadpodstawowego w Kutnie w latach 1988/89, 1993/94, 1998/99; 2000*. Kutnowskie Zeszyty Regionalne, A. Urbaniak, (red.), t. IV, Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Kutnowskiej, Kutno, s. 232–373.
- Szymańska D., Grzelak-Kostulska E., 2005a, *Małe miasta w Polsce – zmiany ludnościowe i funkcjonalne w drugiej połowie XX wieku* [w:] Heffner K. (red.) *Małe miasta a rozwój lokalny i regionalny*. Wyd. Akademii Ekonomicznej w Katowicach, Katowice, s. 59–90, <http://repozytorium.umk.pl/handle/item/545>.
- Szymańska D., Grzelak-Kostulska E., 2005b, *Problematyka małych miast w Polsce w świetle literatury* [w:] Heffner K., Marszał T. (red.) *Problemy rozwoju małych miast w wymiarze lokalnym i regionalnym*. Biuletyn KPZK PAN, z. 220, Warszawa, s. 21–36, <http://repozytorium.umk.pl/handle/item/538>.
- Szymańska D., Hołowiecka B., 2000a, *Ruch wędrowny ludności i jego zasięg oddziaływania na przykładzie miasta Bydgoszczy i Torunia* [w:] Szymańska D. (red.) *Procesy i formy ruchliwości przestrzennej ludności w okresie przemian ustrojowych*. Toruń – UMK, s. 217–227, <http://repozytorium.umk.pl/handle/item/520>.
- Szymańska D., Hołowiecka B., 2000b, *Migracje stałe do i z miast średniej wielkości w okresie przemian ustrojowych* [w:] Szymańska D. (red.) *Procesy i formy ruchliwości przestrzennej ludności w okresie przemian ustrojowych*. Toruń–UMK, s. 243–254, <http://repozytorium.umk.pl/handle/item/578>
- Szymańska D., Hołowiecka B., 2007, *Los cambios funcionales en las regiones urbanas en las nuevas condiciones socioeconómicas. El caso de Torun*. [w:] *Procesos, transformaciones y construcción de la ciudad en la era del capitalismo global*, t.1, Buenos Aires Press. Buenos Aires, Madrid, Varsovia t. I.
- Szymańska D., Matczak A., 2002, *Urbanisation in Poland: tendencies and transformation*. European Urban and Regional Studies 9 (1), Copyright SAGE Publications, London, Thousand Oaks, CA, New Delhi, s. 39–46, DOI: 10.1177/096977640200900104.
- Szymańska D., Grzelak-Kostulska E., Hołowiecka B., 2006, *Zmiany powierzchni i gęstości zaludnienia miast Polski w latach 1960–2003* [w:] Ślodziak J., Szafranek E. (red.) *Kierunki przekształceń struktury gospodarczej i społeczno-demograficznej miast*. Opole: Wyd. Uniw. Opolskiego, s. 341–353, <http://repozytorium.umk.pl/handle/item/581>.

- Szymańska D., Stachowski J., Rudnicki R., 1995, *Miasto i gmina Janikowo-wczoraj, dziś i jutro*. Toruń-Janikowo, 120 ss.
- Szymańska D., Środa-Murawska S., 2007, *The Servicisation Process Based on the Structure of Employment in Large German Cities in 1996–2002* [w:] Ślodeczyk J., Hasiński W. (red.) *Problems of the Life Quality of City-Dwellers*. Economic and Environmental Studies, nr 9/2007, Wyd. Uniw. Opolskiego, Opole, s. 43–53.
- Szymański W., 1972, *Mały słownik kultury dawnych Słowian*. Wiedza Powszechna, Warszawa.
- Świderski B., 1947, *Wpływ form terenu na położenie osiedli wiejskich w Polsce*. Przegl. Geogr., 21, 3/4, 1947.
- Tableaux de LEconomie de Lille-de-France*. 1990, Paris.
- Tackling Poverty in London, Consultation Paper*, 2003, wyd. Greater Authority of London. UK,
- Tatsuno S., 1986, *The Technopolis strategy: Japon, high-technology and the control of the 21 st Century*. Prentice Hall, Englewood Cliffs, s. 280.
- Taylor C., 1983, *Village and Farmstead*. Philip, London
- Taylor G., 1949, *Urban Geography*. London, XV, 439 ss.
- Taylor G., 1951, *Geography in the Twentieth Century*. New York.
- Taylor P.J., 1995, *States and world cities: the rise and demise of their mutuality* [w:] Knox P.L., Taylor P.J., (red.) *World Cities in a World – Economy*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Taylor P.J., 1996, *Embedded statism and the social sciences: opening up to new spaces*. Environment and Planning A, t. 28, s. 1917–1928.
- Taylor P.J., 1997, *Hierarchical tendencies amongst world cities: a global research proposal*. Cities, t. 14, s. 323–332.
- Taylor P.J., 1999a, *So-called world cities-the evidential structure within a literature*. Environment and Planning A, t. 30, s. 1901–04.
- Taylor P.J., 1999b, *Modernities: a Geohistorical Interpretation*. Polity and Minneapolis, Cambridge, UK, University of Minnesota Press, MN.
- Taylor P.J., 2000, *World cities and territorial states under conditions of contemporary globalization*. Political Geography, t. 18, s. 5–32.
- Taylor, P.J., 2001, *Urban hinterworlds: geographies of corporate service provision under conditions of contemporary globalization*. Geography, 86, s. 51–60.
- Taylor, P.J., 2001a, *Visualizing a new metageography: explorations in world – city space* [w:] Dijkink G.J.W. (red.) *Festschrift for Herman van der Wusten*.
- Taylor P.J., 2001, *Specification of the world city network*. Geographical Analysis, t. 33 (2), s. 181–194.
- Taylor P.J., 2002, *Amsterdam in the World City Network*. AME (University of Amsterdam), Amsterdam.
- Taylor P.J., 2002a, *Metageographical moments: a geohistorical interpretation of embedded statism and globalization* [w:] Denemark B., Tetraault M.A. (red.) *Odysseys*, Routledge, London.
- Taylor P.J., 2002b, *West Asian/North African cities in the World City network: a global analysis of dependence, integration, and autonomy*. The Arab World Geographer, 4, s. 146–59.
- Taylor P.J., 2003, *Geography of global civil society: non-governmental organizations in the world city network*. Research Bulletin, nr 119.
- Taylor P.J., 2004, *The New Geography of Global Civil Society: NGOs in the World City Network*. Globalization 1 (2), s. 265–277.
- Taylor P.J., 2004a, *World City Network: a Global Urban Analysis*. London.
- Taylor P.J., Catalano G., Gane N., 2002, *A geography of global change: cities and services*. 2000–2001, GaWC Research Bulletin, nr 77.
- Taylor P.J., Catalano G., Walker D.R.F., 2002, *Measurement of the World City Network*. Urban Studies, 39 (13), s. 2367–2376.
- Taylor P.J., Doel M.A., Hoyler M., Walker D.R.F., Beaverstock J.V., 2000, *World cities in the Pacific Rim: a new global test of regional coherence*. Singapore Journal of Tropical Geography.
- Taylor P.J., Hoyler, M., 2000, *The spatial order of European cities under conditions of contemporary globalization*. Tijdschrift voor Sociale en Economische Geografie 91, s. 176–189.
- Taylor P.J., Walker D.R.F., 2001, *World cities: a first multivariate analysis of their service complexes*. Urban Studies, t. 38, s. 23–47.
- Taylor P.J., Walker D.R.F., 2004, *Urban Hinterworlds Revisited Geography*, 89(2), s. 145–151.
- Taylor P.J., Walker D.R.F., Beaverstock J.V., 2002, *Firms and their Global Service Networks* [w:] Sassen S. (red.) *Global Networks, Linked Cities New York*. Routledge, London, s. 93–115.
- Taylor P.J., Walker D., Catalano G., Hoyler., 2002, *Diversity and power in the world city network*. Cities. nr 19 (4), s. 231–241.
- The Central Bureau of Statistics*, 2007, Israel.

- The City in Modern Africa*, 1967, Miner H. (red.), London.
- The City in the Third World*, 1974, Dwyer D.J. (red.), London-Basingstoke.
- The City Reader*, 2000, LeGates R.T., Stout F. (red.), 2 wyd., Routledge, New York, XVIII + 608 ss.
- The Economist*, 1992, *Financial centres: rise and fall*, 27 June, s. 3–26.
- The Economist*, 1998, *A survey of international financial centres – capitals of capitals*, 9 May, s. 3–46.
- The ethnic minority populations of Great Britain – latest estimates*. Population Trends 96. HMSO, 1999.
- The State of the World's Cities 2001*, 2001, UNCHS (Habitat), 333 ss.
- The Technopolis Project in Japan*, 1986, Tokyo, Japan Industrial Location Center.
- Thorpe H., 1964, *Rural Settlement* [w:] Watson J.W., Sissons J.B. *The British Isles: A Systematic Geography*. Nelson, London.
- Thrift N. J., 1987, *The fixers? the urban geography of international commercial capital* [w:] Henderson J., Castells M. (red.) *Global restructuring and territorial development*. Sage, Beverly Hills, CA, s. 203–233.
- Thrift N., 1989, *The geography of international economic disorder, A World in Crisis?* Geographical Perspectives, Oxford, s. 16–78.
- Thünen J.H. von, 1826, *Der isolierte Staat in Beziehung auf Landwirtschaft und Nationaloekonomie*. Jena Verlag.
- Tkocz J., 1971, *Rozłogi województwa opolskiego. Studium genezy i oceny*. Wrocław, Opole.
- Tkocz M., 1987, *Tendencje zmian bazy ekonomicznej miast konurbacji górnośląskiej*. Materiały 36 Ogólnopolskiego Zjazdu PTG, cz. 2, Sosnowiec, s. 70–71.
- Tochtermann J.J., 1935a, *Troki – zarys antropogeograficzny*. Rozprawy i Materiały Wydz. III, TPN, Wilno, t. IX, z. 1, Prace Zakładu Geologicznego i Geograficznego USB, nr 17, Wilno.
- Tochtermann J.J., 1935b, *Rozwój terytorialny Radomia*. Przegl. Geogr., R. XXV, nr 5, Warszawa.
- Tokyo Statistical Yearbook*, 2006, Tokyo.
- Toynbee A., 1973, *Ville traditionnelle et „explosion urbaine*. Urbanisation et environment, Paris, 75, nr 3.
- Trejvish A.I., 2003, *Centr, rajon i strana. Inercija i novacii v razvitii rossdijskogo krupnogorodskogo arkipelaga* [w:] Kolosov V.A., Eckert D. (red.), *Krupnyie goroda i vyzovy globalizacii*. Wyd. Ojkumena, Moskva, s. 55–77.
- Trewartha G.T., 1952, *Chinese cities. Origins and functions*. Ann. of the Association of Amer. Geogr.
- Trewartha G.T., 1934, *Japanese cities. Distribution and morphology*. Geogr. Review.
- Trewartha G.T., 1946, *Types of Rural Settlement in colonial America*. Geogr. Review.
- Trube L.L., Khorev B.S., 1970, *Novye goroda na karte Rodiny*. Moscow, Znaniye, 152 ss.
- Turner R. (red.) 1962, *India's Urban Future*. University of California Press, Berkeley-Los Angeles.
- Turowski J., 1961, *Urbanizacja świata*. Zesz. Nauk. KUL, t. 4, z. 2.
- Turowski J., 2002, *Osobliwości współczesnej urbanizacji* [w:] Misztal W., Styka J. (red.) *Stare i nowe struktury społeczne w Polsce. T. III Czynniki miastotwórcze w okresach wielkich zmian społecznych*. Wyd. UMCS, Lublin.
- Twardowski J., 2000, *Wiersze o nadziei, miłości i wierze*. Wyd. Łuk, Białystok, 605 ss.
- U.S. Bureau of Labor Statistics*, 2001. U.S. Department of Labor, New York.
- Uhlig H., 1961, *Old hamlets with infield and outfield systems in western and central Europe*. Geogr. Anm., Stockholm.
- Uhlig H., Lienau C., 1967, *Types of Field Patterns*, Giessen; *Rural Settlements*, Giessen 1972; *Rural Population*, Giessen, 1975.
- Ullmann E., Dacey M., 1960, *The minimum requirements approach to the urban economic base*. Proceedings IGU Symposium of Urban Geography, Lund Studies, Ser. B, 1962, Lund.
- UNCHS Habitat Agenda*, 2001, UN, New York.
- UNCHS Habitat Agenda*, 1998, UN, New York.
- UNDP 1999* (United Nations Development Programme), UN, New York.
- Urban Visions: The Future of Cities*: ScientificAmerican.com/report.cmf?id=future-cities.
- Urbanization in African Social Change*, 1963, Edinburgh.
- Vahl M., 1931, *Types of Rural Settlement in Denmark*. Comptes Rendus du Congrès Int. de Géogr., Paris 1931, III, 1934.
- Van der Haegen H., 1970, *Urbanization in Belgium*. Paper presented at the meeting of the IGU Commission on the Processes and Patterns of Urbanization, London.
- Van Kempen E., 1994, *The dual city and the poor; social polarisation, segregation and life chances*. Urban Studies, 31, s. 995–1015.
- Van Waelvelde W., Van der Haegen H., 1967, *Typologie des communes belges d'après le degré de l'urbanisation au 31 décembre 1961*. Extrait de Bulletin de Statistique, t. 9, L'Institut National de Statistiques, Brussels.

- Vance J.E., 1990, *The Continuing City: Urban Morphology in Western Civilization*. The Johns Hopkins University Press, Baltimore, London: Xiv + 534 ss., Xi + 657 ss.
- Vidal de la Blache P., 1903, *Tableau de géographie de la France*.
- Vidal de la Blache P., 1921, *Principes de Géographie Humaine*. Paris, 2 wyd. 1922, Paris.
- Vidal de la Blache P., 1926, *Principles of Human Geography*. London.
- Vitver I.A., 1963, *Istriko-geograficzskoje vvedenje v ekonomiceskiju geografiju zarubeznogo mira*. Moskva, 1963.
- Waterman S., Kosmin B., 1988, *Residential patterns and processes: A study of Jews in three London boroughs*. Transaction of the Institute of British Geographers, New Series 13, s. 79–95.
- Weber M., 1923, *Gorod*. Petersburg.
- Weber M., 1958, *The City*. Glencoe, Ill.: The Free Press, 242 ss.
- Weber M., 1962, *The City*. Collier Books, New York.
- Weber M., 1964, *The urban place and the non-place urban realm* [w:] *Explorations in Urban structure*. University of Pennsylvania Press, Philadelphia, s. 79–153.
- Wejchert K., 1947a, *Osiedla miejskie – struktura zawodowa – typy miast*. Studium Planu Krajowego, t. 1, GUPP, Warszawa.
- Wejchert K., 1947b, *Miasteczka polskie jako zagadnienie urbanistyczne*. Warszawa, Wyd. Minist. Odbud.
- Werwicki A., 1970, *Rozwój miast i osiedli miejskich jako wyraz ich funkcji*. Przegl. Geogr., 2.
- Werwicki A., 1973, *Struktura przestrzenna średnich miast ośrodków wojewódzkich w Polsce*. Prace Geogr., nr 101, IGiPZ PAN, Ossolineum, Wrocław.
- Węclawowicz G., 1975, *Struktura przestrzeni społeczno-gospodarczej Warszawy w latach 1931 i 1970 w świetle analizy czynnikowej*. Prace Geograficzne, nr 116, IGiPZ PAN, Ossolineum, Wrocław.
- Węclawowicz G., 1981, *Próba teorii struktury wewnętrznej miast Polski. Studium z ekologii czynnikowej* [w:] Dziewoński K., Korcelli F. (red.) *Studia nad migracjami i przemianami systemu osadniczego w Polsce*. Prace Geogr., nr 140, IGiPZ PAN, Ossolineum, Warszawa.
- Węclawowicz G., 1988, *Struktury społeczno-przestrzenne w miastach Polski*. Ossolineum, Wrocław.
- Węclawowicz G., 1991, *Zróżnicowania społeczno-przestrzenne w aglomeracji warszawskiej (1978 i 1988)*. Zeszyty IGiPZ, PAN, nr 2, Warszawa.
- Węclawowicz G., 1993, *Geografia osadnictwa ludności w ośrodku warszawskim w latach 1918–1993* [w:] Liszewski S. (red.) *Geografia osadnictwa ludności w niepodległej Polsce w latach 1918–1993*. PTG, Łódź, s. 45–60.
- Węclawowicz G., 1999, *Miasto polskie w transformacji – kształtowanie się miasta postsocjalistycznego*. XI Konwersatorium wiedzy o mieście: „Zróżnicowanie przestrzenne struktur społecznych w dużych miastach”, Katedra Geografii Miast i Turyzmu Uniw. Łódź, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź, s. 33–44.
- Węclawowicz G., 2002, *From egalitarian cities in theory to non – egalitarian cities in practice: The changing social and spatial patterns in Polish cities* [w:] Marcus P., van Kempen R. (red.) *Of States and Cities The Partitioning of Urban Space*. Oxford Geographical and Environmental Studies, Oxford University Press, s. 183–199.
- Węclawowicz G., 2003, *Geografia społeczna miast, Zróżnicowania społeczno-przestrzenne*. Wyd. Nauk. PWN, Warszawa, 163 ss. (2 wyd. 2007).
- Węgleński J., 1992, *Urbanizacja bez modernizacji?* Instytut Socjologii, UW, Warszawa, 114 ss.
- Whitehand J., 1986, *Problematyka nowych miast w Wielkiej Brytanii*. Materiały XVII Łódzkiej Konferencji Naukowej, Łódź 1986.
- William Olsson W., 1940, *Stockholm. Its structure and development*. Geogr. Review, XXX, 1940.
- William Olsson W., 1953, *Economic karta over Europa*. Stockholm, 11 ss.
- William Olsson W., 1961, *Economic karta over Sverige*. Stockholm, 61 ss.
- Windelband U., 1973, *Typologisierung städtischer Siedlungsn*. Haack Gotha, 116 ss.
- Wirth E., 1966, *Damascus-Aleppo-Beirut*. Ein geographischer Vergleich dreier nahostlicher Städte im Spiegel ihrer Social und wirtschaftlich tonangebenden Schichten. „Erde”.
- Wirth F.L., 1938, *Urbanism as a Way of Life*. American Journal of Sociology, Chicago, t. 44, nr 1–24.
- Witkowski S., 1967, *Struktura przestrzenna miasta na przykładzie Radomia*. Warszawa.
- World Bank, World Development Indicators Database, 2006, Economist Intelligence Unit (EIU), Country database.
- World Cities in a World-System, 1995, Knox P., Taylor P.J. (red.), Cambridge University Press, Cambridge, Xi + 335 ss.
- World Development Report 1999/2000, World Bank, New York.
- World Investment Report 2003, UN, New York and Geneva.

- World Urban Forum, Vancouver 2006, UN, New York.
- World Urban Forum, Nanjing, China 2008, UN, New York.
- World Urbanization Prospects, *The 1994 Revision*, 1995, UN, New York.
- World Urbanization Prospects. *The 1999 Revision*, 2000, UN, New York.
- World Urbanization Prospects: *The 2001 Revision*, 2002, UN, New York.
- World Urbanization Prospects: *The 2003 Revision*, 2004, UN, New York.
- World Urbanization Prospects: *The 2007 Revision*, 2008, UN, New York.
- World Urbanisation Trends 1920–1960; 1968, UN, New York.
- Wright L., 1928, *The Getto*, University of Chicago Press, Chicago.
- Wróbel A., 1964, *Methods of functional analysis in urban studies in Poland*. Geogr. Polon., nr 3, s. 119–124.
- Wróbel A., 1970, *Zagadnienie delimitacji obszarów metropolitalnych*. Biuletyn KPZK PAN, z. 57.
- Wróbel A., 1978, *Rozwój miejskiej sieci osadniczej w Polsce a rozwój gospodarczy kraju*. Zeszyty Zakładu Geografii Osadnictwa i Ludności IG i PZ PAN, z. 2, s. 20–31 Warszawa.
- Wrzosek A., 1976, *Rozważania nad położeniem i rozwojem przestrzennym miast nadrzecznych*. Przegl. Geogr., t. 48, z. 4.
- Wysocki Z., 1974, *Sytuacja małych miast w strukturze urbanistycznej Polski*. GUS, Warszawa.
- Wysocki Z., 1975, *Małe miasta w perspektywie nowego podziału administracyjnego Polski*. Wiad. Statystyczne, R. 20, nr 9.
- Yearbook of Statistics Singapore, 2003, Singapore.
- Yato M., 1976, *Urbanizacijonnaja os Kanady*. Mezhdunarodnaja geografija, t. 7 Geografija naselenija, Moskva, s. 137–149.
- Yeates M.H., Garner B.J., 1971, *The north American City*. Harper and Row.
- Yi-Fu Tuan, 1987, *Space and Place. The Perspective of Experience*. University of Minnesota Press, 235 ss.
- Yi-Fu Tuan, 1996, *Cosmos and Hearth: A Cosmopolite's Viewpoint*. University of Minnesota Press, Minneapolis, London, 204 ss.
- Yi-Fu Tuan, 1998, *Escapism*. The Johns Hopkins University Press, XVII + 245 ss.
- Zaborski B., 1926, *O kształtach wsi w Polsce i ich rozmieszczeniu*. Prace Kom. Etnogr. PAN, 1, Kraków.
- Zaborski B., 1927, *O kształtach wsi w Polsce i ich rozmieszczeniu*. Polska Akademia Umiejętności, Kraków.
- Zaborski B., 1928, *Antropogeograficzny atlas Polski*. z. 2B, Bydgoszcz-Gdynia.
- Zaborski B., Wrzosek A., 1933, *Antropogeografia [w:] Wielka geografia powszechna*. Warszawa.
- Zaborski B., 1934, *Antropogeograficzny atlas Polski*. z. 2B, Libreria Nova, Bydgoszcz-Gdynia, Warszawa.
- Zagożdżon A., 1964, *Problematyka zespołów osadniczych*. Czasop. Geogr., t. 35, z. 3–4.
- Zagożdżon A., 1966, *Zespoły osadnicze o funkcjach nierolniczych jako forma urbanizacji wsi*. Międzynarodowy Zakład Państwowych Problemów Architektury Urbanistyki Budownictwa, Mat. Studia, Ser. II, z. 5, Warszawa, s. 103–128.
- Zagożdżon A., 1968, *Problem of Local Settlement Complex*. Geogr. Polon., nr 14.
- Zagożdżon A., 1971, *Morfologia osiedli woj. opolskiego [w:] Struktury i procesy osadnicze*. PWN, Warszawa.
- Zagożdżon A., 1977, *Wykorzystanie metod i technik grafowych w analizie struktur przestrzennych. Metody ilościowe i modele w geografii*. PWN, Warszawa, s. 158–169.
- Zagożdżon A., 1978, *Rozwój struktury przestrzennej strefy podmiejskiej Opola*. Acta Univ. Wratisl. nr 324, Prace IG, Ser. B, t. II, nr 324, s. 3–18.
- Zagożdżon A., 1983a, *Modele sieci osadniczej w rejonach górskich na tle współczesnych procesów przemian osadnictwa*. Acta Univ. Wratisl., nr 506, Studia Geogr. XXXII.
- Zagożdżon A., 1983b, *Regionalne systemy osadnicze. Problemy badań i sterowanie rozwojem*. Acta Univ. Wratisl., nr 597, s. 233–249.
- Zagożdżon A., 1983c, *Współczesne procesy i kierunki przemian wiejskich układów osadniczych*. Biuletyn KPZK PAN, z. 122.
- Zajchowska S., 1946, *Ziemia Lubuska. Opis geograficzno-gospodarczy*. Biblioteczka Ziemi Lubuskiej 2, Instytut Zachodni, Poznań.
- Zajchowska S., 1948, *Ziemia Lubuska*. Wydział Turystyki Ministerstwa Komunikacji.
- Zajchowska S., 1950, *Owałnica, typ starej wsi między Łabą a wschodnią granicą Pomorza Mazowieckiego*. Przegl. Zach. 6, 9–10.
- Zajchowska S., 1951, *Rozwój osadnictwa na Ziemi Lubuskiej*. Przegl. Zach. 7, 1 1–12.
- Zajchowska S., 1953, *Rozwój sieci osadniczej okolic Poznania XI–XX w.* Przegl. Zach. 9, 6–8.
- Zajchowska S., 1954, *Próba rekonstrukcji środowiska geograficznego okolic Ronikowa z okresu wczesnego feudalizmu*. Przegl. Zach. 10, 11–12.

- Zajchowska S., 1977, *Rozwój sieci osadniczej Poznania i najbliższego zaplecza w średniowieczu* [w:] *Początki i rozwój Starego Miasta w Poznaniu w świetle badań archeologicznych i urbanistyczno-architektonicznych*. PWN, Warszawa-Poznań.
- Zajchowska S., 1978, *Changes in the Forest Area and the Development in Great Poland*. Geogr. Polon. 38.
- Zborowski A., 1991, *Wpływ zmian funkcji administracyjnych na demograficzno-przestrzenny rozwój miast północnego Mazowsza*. Zesz. Nauk. UJ, Prace Geogr., z. 87.
- Zborowski A., 2005, *Przemiany struktury społeczno-przestrzennej regionu miejskiego w okresie realnego socjalizmu i transformacji ustrojowej (na przykładzie Krakowa)*. IG i GP UJ, Kraków.
- Zdrojewski E.Z., 1982, *Przeobrażenia sieci osadniczej na Pomorzu Środkowym*. Roczn. Koszal., nr 18, s. 28–39.
- Zimmermann E.W., 1951, *Word Resources and Industries*, 2 wyd., Harper, New York.
- Zierhoffer A., 1934, *Pewien wzór na określenie stopnia rozproszenia i skupienia osiedli wiejskich*. Zbiór prac poświęconych E. Romerowi w 40-lecie twórczości, Lwów, s. 488–494.
- Zipf K., 1941, *National unity and disunity*. Bloomington, Indiana.
- Zioło Z., 1968, *Wskaźnik koncentracji jako miernik zróżnicowania przestrzennego na przykładzie rozmieszczenia ludności woj. rzeszowskiego*. Roczn. Nauk.-Dydakt. WSP w Krakowie, Prace Geogr., z. 30.
- Ziótkowski A., 1963, *Społeczno-przestrzenne skutki urbanizacji*. PWN, Warszawa.
- Ziótkowski A., 1965, *Urbanizacja, miasto, osiedle*. Studia socjologiczne. PWN, Warszawa.
- Zygierewicz A., 2006, *Obszary metropolitalne w Polsce, Holandii i Hiszpanii*. Kancelaria Sejmu – Biuro Studiów i Ekspertyz, Informacja nr 1258.

Źródła internetowe

<http://www.msf.org>/ Pirages, Runci, 2000
 (<http://www.intidea.se/index.htm>; Karatnycky, 2000; <http://www.freedomhouse.org/pfs2000>
www.vrom.nl.
www.pl.wikipedia.org/wiki/Plik:Orzechowa1817.jpg.
www.dolnawisla.pl/warto_zobaczyc.php?id=1&id_place=1)
www.zalew.org.pl/nowydworc.phtml
www.wrotapomorza.pl/pl/kultura/zabytki/wybrane_zabytki/dom_holen
www.holland.org.pl
www.holland.org.pl/art.php?.kat=art&dzial=konf_2001&id=23, Fiałkowski P., 2001
www.historia.malbork.pl/artkuł/297).
www.encyclopedia.britannica
www.en.wikipedia.org
www.freedomhouse.org/pfs.
www.infoplease.com
<http://www.intidea.se/index.htm>
[www.Internetowa Encyklopedia PWN](http://www.InternetowaEncyklopediaPWN)
www.msf.org
www.mstl.org/focus/sprawl
www.siteselection.com
<http://www.unchs.org/unchs/english/hagenda/ist-dec.htm>.
<http://www.unchs.org/unchs/english/hagenda/ist-dec.htm>
www.globtloter.info/afryka – M. Kądziała
www.commonswikipedia
www.jafi.org.il/education/100/places/nahalal.html
http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsourc/Society_&_Culture/kibbutz.html
<http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsourc/glossM.html>
<http://www.geocities.com/husociology/jajmani4.htm>, *Encyclopédia Britannica*. 2009. *Encyclopédia Britannica*
Online. 03 Jan. 2009, <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/299555/jajmani-system>
<http://www.sociologyguide.com/rural-sociology/jajmani-system-rural-society.php>
<http://www.mahan.wonkwang.ac.kr/link/med/economy/agricul/laxsurv.html>
<http://www.hsc.csu.edu.au> – J. Curtis z Charles Sturt University w Bathurst NSW
http://en.wikipedia.org/wiki/El_Poblenou.

<http://de.wikipedia.org/wiki/T-City>.
<http://greencitiesbuilders.webs.com/apps/videos/videos/show/11807668>).
<http://ru.wikipedia.org>).
<http://arhobzor.ru/2010/11/masdar-institute>
<http://smartercitieschallenge.org/smarter-cities.html>.
<http://pl.wikipedia.org/wiki/Songdo>;
http://porady.domiporta.pl/poradnik/1,127351,13529990,Inteligentne_miasta_juz_tu_sa.html
www.citymayors.com/environment/polluted_uscities.html.
www.fpięc.pl/smartcities/2012/11/23/top-10-smart-city.
www.fpięc.pl/smartcities
www.fpięc.pl/post/2011/07/03/urban-csr
www.economics.harvard.edu/faculty/glaeserpapers_glaeser;
www.c40cities.org;
www.nfosigw.gov.pl/srodki-krajowe/doplaty-do-kredytow/doplaty-do-kredytow-na-domy-energooszczedne/informacje-o-programie.
www.biztradeshows.com/intelligent-building-expo - China (Beijing) International Intelligent Building and Smart Home Expo.
www.komputerwfirmie.gazeta.pl/itbiznes/1,59368,12358456,Wsparcie_finansowe_UE_dla_inteligentnych_miast.html,DoA_24.08.2012.
www.mrr.gov.pl/rozwoj_regionalny/Polityka_przestrzenna/URBACT/Strony/Urbact.aspx.
www.urbact.eu.
www.urbact.eu/fileadmin/general_library/U_II_OP_reprog_Final_version.pdf).
www.pi.gov.pl/PARP/chapter_86197.asp?soid=76089E190A0F45C1A67F1E4987530344, DoA 09.11.2012.
www.ibm.com/smarterplanet/pl/pl/smarter_cities/overview/index.html, DoA 09.11.2012.
www.forbes.pl/styl-zycia/artykul/techno/utopie-czy-miasta-idealne,22620,1.
www.fpięc.pl/smartcities/2012/09/14/smart-wiede%C5%84.
www.krakow.pl/otwarty_na_swiat/aktualnosci/26264,62,komunikat,bardzo_inteligentne_miasto.html)
DoA:2013-02-21).
www.iamsterdam.com/en-GB/Eco-Cluster/facts-figures/smart-city).
www.iamsterdam.com/en-GB/Eco-Cluster/facts-figures/smart-city).
www.songdo.com.
www.siemens.com/entry/cc/en/greencityindex.htm.
www.southampton.gov.uk/living/smartcities.
www.londonarray.com.
www.wieninternational.at/en/content/environmental-city-vienna-50-green-space-en
www.wien.gv.at/stadtentwicklung/projekte/smartcity.
www.globalrailnews.com/2011/10/04/work-begins-to-create-worlds-largest-solar-bridge-at-blackfriars.
www.youtube.com/watch?v=NbBJOIr-mbs.
www.inhabitat.com/wuhans-lily-shaped-zero-carbon-energy-flower-set-to-bloom-in-chi).
www.singaporevr.com/vrs/gardensbythebay.
www.forbes.pl/styl-zycia/artykul/techno/utopie-czy-miasta-idealne,22620,1).
www.forbes.pl/tagi/inteligentnemiasta/1;
www.forbes.pl/artykuly)
www.thelatinlibrary.com/vitruvius.html,

Indeks rzeczowy

opracowała Joanna Miętkiewska-Brynda

- abaki* 95
aglomeracja (miejska) 8, 17, 19, 49, 170, 171, 179,
265–285, 288, 289, 291–301, 303, 304, 337, 340,
341, 366–368, 370
– monocentryczna 287, 290, 300
–, pojęcie 286, 287, 290
– policentryczna 287, 290
aglomeracja (skupianie) 98, 310
aglutynacja 217, 300
agora 198, 199
agromiasteczko 164
alija 58, 84–86
analiza funkcjonalna miast 20, 241, 249
– geograficzna 37
– morfogenetyczna 17
anekumena 43
archipeląg miast 346–348

Bangkok, m. 219
bariera osadnicza 43, 48, 50
barriada 217
baza ekonomiczna miasta 20, 242–244, 249, 254, 256,
257
–, metody pomiaru 244
BESETO 301
biddonville 217, 218, 300
blok, definicja 151
bocage 105, 154, 156
Brasília, m. 214, 237, 282, 314, 348
Brodnica, m. 191–193, 206, 229, 230–234, 260–261, 264

Canberra, m. 214, 237, 366
CBD – Central Business District p. Centralna Strefa
Biznesu
CDI – City Development Index p. wskaźnik rozwoju
miasta
Centralna Strefa Biznesu (CBD – Central Business
District) 56, 221–225, 228

centralność (poziom, stopień centralności) 253, 254
chak 92
chata kopulasta 72
– okrągła 72–74
Chicago, m. 225–226
chyża 91
city 172, 179, 223, 283
City Development Index p. wskaźnik rozwoju miasta
clachan 127, 155, 156
czynniki rozwoju osadnictwa administracyjne 45, 56, 59
– – – ekonomiczne 103, 115
– – – historyczne 50, 80, 92, 115
– – – historyczno-polityczne 44, 45, 51, 56, 59
– – – polityczno-administracyjne 44, 50, 56, 59
– – – przyrodnicze/fizycznogeograficzne/środowiska
naturalnego 9, 13, 44, 56, 59, 80, 98–101, 103,
115, 190, 191, 257, 366
– – – społeczno-gospodarcze 18, 37, 44, 45, 50, 51,
56, 59, 80, 103, 366
– – – społeczno-kulturowe 92, 98, 100–102, 115
– – – wewnętrzne 150
– – – zewnętrzne 99, 150, 182

Degania, kibuc 86–87
Deltametropolis /Randstad, obszar metropolitalny
289, 295, 296, 302
deltapolis 301
demografia, definicja 41
determinizm etniczno-kulturowy 14, 128, 132
– geograficzny 13, 18, 44
– klimatyczny 48
dezurbanizacja 340, 341
domy na palach p. osada palowa
drubel 127, 132, 154, 156
dwupolowy układ pól 134, 156, 157
dyfuzja pierwotna 182
– stymulowana 182
– wtórna 182

dzielnica biznesowa 212
– mieszkalna/mieszkaniowa 212
– przemysłowa (*trading estate*) 212
– robotnicza 55

ecumenopolis p. m. światowe
EECOVAST (*The European Council for the Village and Small Cities*) p. koncepcje rozwoju wsi –
odnowy obszarów wiejskich

ekistyka 61, 300
ekologia czynnikowa 227, 228,
– społeczna 18, 44, 307
ekumena 43, 303
Eliat, m. 88
etapy rozwoju miast 182–187
– osadnictwa 15
– wsi 123–125
etnografia 41
europolis 60
exopolis 372

favela 217, 300
faza agrarna 51
– industrialna 51
fizjografia urbanistyczna 191
fizjonomia 24, 56, 80, 90, 160, 161, 168
– miast 8, 17, 18, 171, 173 195, 213, 215, 216, 218
folwark 81, 84, 89, 109–110, 115, 148, 149
forma osadnictwa, definicja 92–93
– osiedla pierwotna (inicjalna, początkowa) 116
– wtórna 116
funkcja centralna 87, 249, 253, 254, 256, 257, 259
– miasta 8, 12, 17, 171, 173, 175, 193, 234–236, 241,
245, 256, 257
– administracyjno-polityczna/administracyjna
173–175, 235–237, 288, 289, 290
– dominująca 236
– egzogeniczna 242, 254, 257, 286, 293
– endogeniczna 242
– finansowa 239, 248, 309, 319
– gospodarcza 178
– handlowa 174, 217, 235, 238, 239, 245, 249, 257
– kulturalna 185, 257, 290, 291, 293, 319
– kulturalno-oświatowa 236
– miejsca pracy 243
– miejsca zamieszkania 212, 217, 243
– mieszana 244
– naukowa 236, 248, 291, 293
– pielgrzymkowa 236
– produkcyjna (przemysłowa, rzemieślnicza) 174,
175, 212, 236, 240, 241, 245, 265, 288, 289
– religijno-administracyjna 217
– rolnicza 245
– stołeczna 304, 366
– usługowa 175, 212, 235, 239, 240, 235, 248, 249,
254, 257
– wyspecjalizowana 244, 287
– miastotwórcza 193, 240, 241, 247

funkcja osiedla/jednostki osadniczej 23, 24, 82–83
– wsi pozarolnicza 162, 163
– – mieszkaniowa 162
– – przemysłowa 162
– – rekreacyjna 162, 163
– – religijna 162, 163
– – usługowa 162
– rolnicza 162, 163
– uzupełniająca 241, 287
funkcjonalna specjalizacja 41, 322, 366
funkcjonalny region miejski 257, 292, 293

GaWC (*Globalization and word Cities Study Group*)
305, 310–312, 314–319, 321

geografia osadnictwa, definicje 24–25
geoprzestrzeń (przestrzeń geograficzna), definicja
26–27
getto 38, 216
gigamiasto 286, 298
gigapolis 61, 62
gigapolizacja 266, 267, 285, 298, 303
GIS p. Systemy Informacji Geograficznej
globalność 27
gospodarka autarkiczna 76
– kreatywna 56
– postindustrialna (etap postindustrialny) 51, 55, 59,
368
– zarowa 51, 65, 66
granda 91
green village p. wieś zielona
grodzienia pól 104–105, 154
gród 53, 54, 127, 138, 185, 201–203, 205, 332
grupy sąsiedzkie 41

hacjenda 83–84, 89, 112, 157
heteropolis 371
hierarchia miast 8, 171, 185, 249, 254, 256, 263, 265,
294, 304, 307, 308, 317, 320, 321, 365, 371
– centrów finansowych 307
– jednostek osadniczych 7, 18, 249
– osiedli centralnych 249–253
Hinterland 259, 263
hiperurbanizacja 303, 337
homo urbanus 341

iglu (igloo) 68, 71
infeld-outfield system 154

jądro aglomeracji 288, 290
jednostka osadnicza (osada), definicja 23, 79

Kalisz, m. 203
kamp 154–156
kataster 91
Kharsam, w. 122, 126
kibuc 83, 85–89, 103
klasyfikacja funkcjonalna miast 171, 234, 242,
244–256

- koczownictwo (koczowniczy tryb życia) 67–69, 71
 –, definicja 66
 kolonia 78, 81, 115
 –, definicja 79
 kolonizacja 12, 56, 105, 115, 116, 119, 128, 136, 137, 141–144, 206, 365
 – francuska 218
 – fryderycjańska 128
 – grecka 53, 182, 183, 184, 190
 – hiszpańska 182
 – józefińska 128
 – menonicka (holenderska, olęderska) p. osadnictwo menonickie
 – rzymska 54, 182
 kołchoz 84, 89, 103, 157, 164
 kompleks 90
 kompleksowość 27
 koncentracja 41, 178, 273, 284, 288, 328, 331, 333, 334
 koncepcja jednostki sąsiedzkiej (*neighbourhood unit*) 212
 – systemów osadniczych 21
 koncepcje(a) powstania miast 182
 – – – dyfuzyjna 182
 – – – ewolucyjna 182
 – rozwoju wsi 166
 – aktywizacji i rozwoju społeczności lokalnych 166–167
 – ekorozwoju 166, 168
 – ładu społeczno-gospodarczo-przestrzennego 166–167
 – odnowy obszarów wiejskich (ECOVAST – *The European Council for the Village and Small Cities*) 166, 168
 – rewitalizacji 166, 168
 – rozwoju lokalnego 166
 – – oddolnego i wychodzące od inicjatyw lokalnych 166, 167
 – rozwoju wielofunkcyjnego 63, 166–167
 – zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich (*sustainable rural development*) 166, 168
 konflikt odległości (*friction of distance*) 33
 konkretność 27
 kontinuum miejsko-wiejskie 8, 63, 114, 330
 kontrurbanizacja 341
 konurbacja 8, 18, 55, 62, 170, 171, 265, 286, 287, 292, 295, 299, 303, 337
 – organiczna 18, 289, 290
 –, pojęcie 288–291
 – techniczna 18, 289
 kopieniactwo (gospodarka kopieniacka) 51, 65, 69, 71–73, 154
 korytarz miejski 296, 301, 335
 koszar 91
 kraal 73–74, 91
 kryterium funkcjonalne 176–178
 – statystyczne 173
 kształt (forma) osiedla 16, 79–83, 89, 91–93, 105, 115, 116, 121, 123, 127–133, 139, 150, 181
 liniowość (*degree of rows*) 116
 Lipno, m. 194
 lokacja miast p. prawo lokacji
 lokalizacja/lokacja 12, 30, 31, 33, 38, 39, 41, 44–48, 56, 73, 99, 157, 166, 188, 190, 191, 194, 212, 230, 236, 238, 244, 254, 256, 289, 293, 341, 364, 366, 368
 –, współczynnik 246
 Londyn, m. 311–317, 325, 367–369
 ludy pierwotne, pojęcie 69
 łąn, definicja 135
 łańcuchówka p. wieś leśno-łanowa
 Łódź, m. 211–212
 makrocefalizm (*primate city*) 238
 makropolizacja 266–268, 285, 291, 303
 Marakkesz, m. 218
 matrylinearność 68
 mauza 95–97
 medina 217–219
 megalopolis (*megapolis*) 8, 18, 55, 60, 61, 62, 170, 171, 285, 286, 291, 296, 299–303, 331, 335, 337
 megamiasto 270, 286, 296, 298, 299, 321, 367
 –, definicja 298
 megapolizacja 171, 266, 267, 285, 291, 296, 298, 301, 303
 metoda badań terenowych 37
 – – historyczna 38
 – – matematyczno-statystyczna 37
 – morfogenetyczna 41
 – najmniejszych zapotrzebowań 243, 244
 metropolia 8, 60, 171, 188, 265, 291, 292, 294–296, 364
 –, definicja 293
 metropolizacja 8, 171, 291–295
 miara dostępności terenu 46
 miasta elektrowni atomowych 57
 – wrota/bramy 313, 314
 miasto administracyjne 55
 – apartheidu (*apartheid city*) 221
 – arabskie 217, 218
 –, definicja 78, 171–174, 176–180, 242, 373–377
 –, – ONZ 174, 179
 – dualne 218
 – globalne/światowe (*world, global cities*) 291, 304
 – gotyckie 205, 206
 – górnicze 55
 – handlowe 55, 239, 240
 – industrialne p. przemysłowe
 – inteligentne/mądre (*smart cities*) 342–357
 – jednorodne p. m. monogenetyczne
 – kolonialne 216–221
 –, kryteria wydzielania 172–179
 –, – fizjonomiczne 178
 –, – funkcjonalne 176–178
 –, – infrastrukturalne 178
 –, – prawno-administracyjne 176–178
 –, – socjologiczne 178
 –, – statystyczne/ludnościowe/wielkościowe/rozmiaru 175–178

- miasto metropolitalne 288, 289, 292
- milionowe 170, 174, 266–268, 270–272, 283, 285, 304
- monogenetyczne (jednorodne) 215
- ogród 170, 212
- orientalne 215, 219
- otwarte 53, 210
- pasywne 342–357
- pierwsze (*primate city*) 253, 284, 285
- poligenetyczne (złożone) 215, 217, 218
- postsocjalistyczne 21
- przemysłowe (industrialne) 55, 211, 240, 245–247, 286, 318
- przodujące p. m. pierwsze
- renesansu 206–209
- rezydencjonalne 208
- robotnicze 55
- rolnicze 245, 246
- rozdzielone 370
- satelickie/satelita 244, 287, 288
- średniowieczne 205–207, 332
- światowe/globalne/ecumenopolis 8, 60, 171, 266, 286, 300, 304–318, 321, 322, 324, 326, 364, 365, 368, 371
- , cechy 319–320
- , kategorie 314, 315
- twierdza 208
- usługowe 245–247
- złożone p. m. poligenetyczne
- miasto-państwo 182, 183, 184, 198, 220, 303
- miasto-podgrodzie 202
- miejsca/ośrodki centralne (*central places, Zentralen Orte*) 249–254
- /– niecentralne (*dispersed places*) 249, 253
- miejscowość, definicja 77, 79
- niezamieszкана, definicja 78
- zamieszкана, definicja 78
- mobiletown* 66
- model miastocentryczny 171, 291, 304, 305, 321–323, 326, 364
- struktury przestrzennej miasta 217, 222, 226, 227
- – – koncentryczny Burgessa (strefowy *concentric zone model*) 18, 216, 222, 223, 227
- – – klinowy Hoyta (sektorowy, *sektor model*) 18, 216, 222–224, 227
- – – policentryczny (wieloośrodkowy, wieloogniskowy *multiple nuclei model*) 18, 222, 224, 225, 227
- – – mieszany (kombinowany *composite model*) 225
- miasta Ameryki Łacińskiej 217
- – apartheidu 221
- – brytyjskiego 225, 228
- – kolonialnego w Azji 220
- – segregacji rasowej 221
- morfogeneza 15, 24
- morfologia 24, 40, 54, 56
- miast 8, 17, 39, 171, 194, 195, 212, 215, 220, 300
- wsi 15, 117, 160, 335
- moszaw 83, 85, 86, 88, 89, 103, 119
- mórg, definicja 135
- muszaa* 84
- Nahalal, w. 86
- nawsie 102, 128, 138
- neogeografia 40
- Nieszawka, osada 145–146
- nihilizm geograficzny 44
- niwa, definicja 157
- niwowy p. układ pól niwowy
- obejście p. zagroda
- obręb 151
- obszar metropolitalny/region metropolitalny (SMSA – *Standard Metropolitan Statistical Area*) 179, 265, 283, 286, 291–296
- , definicja 293
- – wieloośrodkowy 295
- miejski (*urban area*) 179
- okolnica (wieś placowa) (*Runddorf, round village*) 80, 81, 90, 115, 119, 128–130
- okólnik 91
- okół (zagroda, *Ring*) 205
- olędry 81, 115, 140, 148
- opole p. wspólnota terytorialna
- organizacja funkcjonalno-przestrzenna 21
- przestrzenna, pojęcie 25
- osada, definicja 78–79
- folwarczna 138, 139
- górnicza 66
- jednodworcza 132
- palowa (palafit) 74–75, 126–127
- samotnicza 123
- targowa (*forum*) 202, 205
- wiejska wyspecjalizowana 54
- osada/osiedle folwarczne 138, 139
- kmiecia 138
- leśna 138, 139
- osadnictwo efemeryczne (krótkotrwałe) 63, 64, 66, 67, 69
- farmerskie 54, 55
- farmowe 112
- menonickie (holenderskie, olęderskie) 57–58, 139–146
- półstałe (semipermanentne) 63–66, 69
- rekreacyjne 66
- rozproszone (*dispersed settlement*) 16, 54, 92–95, 97, 98, 100, 103, 104, 105, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 149, 162, 163
- , typy 105
- skupione (*clustered settlement*) 92–95, 97, 100, 102, 103, 109, 112–114, 162; typy w Polsce 113
- stałe 63, 64, 66–69, 71, 72, 114, 156
- , stopień rozproszenia 51
- , – skupienia 51, 80
- turystyczno-rekreacyjne 56
- tymczasowe (okresowe, epizodyczne) 49, 63, 64, 66, 72, 114

- osadnictwo tymczasowe epizodyczne 63, 64, 66, 69
 -- sezonowe 64, 65, 72
 osady/osiedla skupione/zwarte 44, 76, 95, 96, 98,
 100–101, 103, 110
 osiedla kształtowane (planowe) 80–81, 115
 -- samorodne (żywiolowe) 80–81, 115
 osiedle, definicja 78
 -- „jądrowe” (*nucleated*) 92, 96
 -- jednodworne 91
 -- nuklearne (pojedyncze) (*nucleated*) 92
 -- odizolowane (*isolated*) 92
 -- rozproszone 44, 55, 76, 80, 92, 95–97, 100, 103, 108,
 113, 114, 133, 149, 328
 -- sprzężone 203, 204
 -- zaglomeryzowane (skupione) 100
 osiedle/miejscowość typu miejskiego (*urban type
 localities*) 179, 185
 osiedle/osada samotnicze
 (jednozagrodowe) (*habitation isolée*) 91, 94, 104
 ośrodki centralne p. miejsca centralne
 owalnica 81, 115, 119, 120, 129, 134
- palafit p. osada palowa
 parcela, definicja 151
 pasmo, definicja 151
 plan miasta p. układ przestrzenny
 plemię 52
 podejście/ujęcie scjentystyczne (ilościowe) 21, 27, 28,
 31–33
 -- behawioralne 21, 28, 30, 32–34, 46
 -- eklektyczne 36
 -- geoprzestrzenne 26
 -- humanistyczne 21, 32, 34–35
 -- klasyczne (jakościowe) 27, 28, 30
 -- kompleksowe 26
 -- postmodernistyczne 36
 -- pozytywistyczne 32, 34
 -- radykalne 28, 30
 -- strukturalne (strukturalistyczne) 21, 32, 35, 38
 podgrodzie 202, 203, 205
 pola grodzone 154
 -- otwarte 100, 101, 120, 154
 pole pasmowe 127, 154
polis 53, 183
 polizacja 179
 położenie geograficzno-ekonomiczne miasta 189,
 193–194
 -- ogólnogeograficzne (lokalizacja generalna/ogólna
 m.) 188–189
 --, położenie miast na pograniczu stref
 przyrodniczych 189
 -- n.p.m. 189
 -- nadrzeczne 190
 -- komunikacyjne 190
 -- wsi/osiedla 80, 81, 99
 -- topograficzne (lokalizacja szczegółowa m.)
 188–191, 194
 -- obronne 190
- położenie topograficzne o łatwej dostępności
 komunikacyjnej 190
 -- wygodne do rozbudowy 190
 -- wsi/osiedla 80–82
 pomiaru włóczna 147, 159
 poniatówka 109–110, 149
 posybilistyczny kierunek 18
 posybilizm geograficzny 44
 potamiczna cywilizacja 48
 poziom hierarchiczny 60–62, 235, 237, 241, 250, 252,
 253, 293
 Poznań, m. 204, 206
 prawo kolejności i wielkości (*rank-size rule*) 253
 -- lokacji/lokacyjne/miejskie 204, 206
 -- chelmińskie 204
 -- flamandzkie (nyskie) 185, 202, 204
 -- lubeckie 202, 204, 206
 -- magdeburskie 185, 202, 204, 205
 -- średzkie 185, 204
 -- osadnicze 123, 135
 -- holenderskie 142, 145
 -- niemieckie 134–137, 139, 142
 -- polskie 123, 128, 135, 136, 139
 -- wołoskie 136
 -- zachodnioeuropejskie 123, 133
 -- osiedleńcze 57
 --/sposób władania ziemią 83, 89
 pręt, definicja 135
 protomiasta 182, 183, 210
 przestrzenne ujęcie 22
 przestrzeń społeczno-gospodarcza, pojęcie 331
 przydrożnica 81, 115, 128–130
 przysiółek (*hamleted settlement*) 60–62, 74, 77, 78, 81,
 91–97, 104, 107, 108, 113–115, 117, 127, 132,
 143, 147, 148, 156, 157
 --, definicja 79
 -- liniowy 123
 -- placowy (podwórkowy) 117, 148
 -- przydrożny (ulicowy) 148
 -- zgrupowany 123
 przywilej kaliski 202
 puebla 70
 pustka osadnicza 16, 58, 136, 141
- Randstad p. Deltametropolis, obszar metropolitalny
 region miasta p. zaplecze miasta
 -- „węzłowy”/„funkcjonalny”/„organizujący” 265
 „resztówka” 109
 reurbanizacja 340, 341
 rozłóg 8, 44, 57, 77, 79, 80, 91, 92, 95, 102, 104, 114,
 119, 123, 131, 134, 149–154, 156–159, 168
 --, definicja 89
 rozproszenie 15, 44, 53, 58, 67, 68, 82, 95, 101–103,
 105, 112–116, 121, 145, 149, 171, 287, 289, 309,
 327, 332
 -- pierwotne (*dispersion primaire*) 105, 106, 113
 -- dawne 105
 -- nowszego pochodzenia 105

- rozproszenie wtórne (*dispersion secondaire*) 105, 107–110, 113
- wtrącone 105
- rozszerzony region metropolitalny (*extended metropolitan region*) 296
- rozwój lokalny 167
- ród 52, 53
- rumunka 107, 147
- ruralistyka 41
- ruralizacja p. uwiśnienie
- rurban community* 164
- rzędowy, szeregowy układ p. liniowy układ
- rzędówka 81, 90, 107, 113, 115, 139, 140, 142, 143, 146–148, 159, 160
- semiurbanizacja 164
- serwicyzacja 247, 248, 325, 336, 346
- shanty towns* 217
- siatka hippodamejska 198, 200
- sieci miast, definicja 295–296
- powiązań 312, 346
- sieć osadnicza 8, 15, 21, 24, 25, 53–55, 82, 84, 89, 93, 115, 116, 186, 188, 189, 249, 253
- – wiejska 91, 113, 150
- siedlisko 8, 25, 77, 79–81, 89–92, 95, 101, 107, 114–116, 131, 133, 135, 141, 146, 147, 150, 151, 158, 160, 163, 168
- , definicja 89
- Singapur, m. 219–220
- siodło (sioło) 126
- skupienie 15, 44, 94–96, 101–103, 112, 114, 116, 121, 266, 286, 287, 290, 292
- slums 212, 269, 300, 370
- SMSA – *Standard Metropolitan Statistical Area*
- p. obszar metropolitalny
- solskifte* 158
- sowchoz 84, 103, 157
- stopień rozproszenia 51, 80, 95, 98, 114
- skupienia 51, 74, 80, 95, 98, 114
- stratygrafia osiedla 80
- strefa funkcjonalna 232, 233
- wpływu i ciążenia 169, 193, 256, 322
 - zurbanizowana (*urbanized area*), pojęcie 179
- struktura funkcjonalna miast 195, 215, 241, 242, 245, 256, 351
- funkcjonalno-przestrzenna 168, 227, 229, 230, 234, 337
 - jednostki osadniczej, definicja 25
 - przestrzenno-funkcjonalna 188, 191, 194, 195, 215
 - społeczno-przestrzenna miast 21, 215–217, 220–223, 225
 - własnościowa 79, 89, 102, 152, 153
 - /typologia przestrzeni miejskiej/użytków miejskich/użytkowania ziemi 230–231, 233
- subekumena (paraekumena) 43
- suburbanizacja 63, 300, 340, 341
- sukcesja funkcji 236
- system hierarchiczny 53, 181
- system pól otwartych (*open fields*) 100, 101
- Systemy Informacji Geograficznej (GIS) 38–40
- szeregówka 80, 81, 115, 147
- talasoiczna cywilizacja 48
- tanya* 133
- technopolia 337
- teoria Christallera ośrodków/miejsc centralnych 21, 249–254, 256, 257, 265
- Hoyta rozwoju przestrzennego miast 18
 - von Thünera 261–262
- teraizone* 92
- terytorialność 27
- Toruń, m. 77, 145, 146, 195, 204, 206, 236, 237, 239, 240, 257–259, 264, 265
- town* 86, 172, 179, 283
- township* 62, 111, 163, 355
- trójpółówka 57, 100, 105, 109, 133, 134, 142, 146, 148, 156–158, 160
- typ funkcjonalny miast 83, 245–248, 254, 256, 336
- osadnictwa, definicja 92–93
 - –, klasyfikacje 95
- typy osiedli wiejskich wg Singla 96–97
- – – w Polsce 113
- ujęcie/aspekt funkcjonalno-ekonomiczne 79
- fizjonomiczno-topograficzne 81–82
 - funkcjonalno-strukturalne 82
 - genetyczno-morfologiczne 20, 80–81
 - historyczno-geograficzne 15
- układ jednopółowy (jedenpółówka) 127, 152, 154–157
- liniowy (rzędowy, szeregowy) 114–115
 - małoblokowy 109, 157
 - nieregularny 116
 - powierzchniowy 114
 - pół blokowy 74, 91, 128, 148, 151–152, 156–158
 - – blokowo-pasmowy 152, 156–158
 - – łanowo-niwowy 147, 158
 - – niwowy 74, 128, 131, 133, 134, 136, 152, 156–159
 - – pasmowy 102, 135, 148, 151–152, 155–160
 - – rzędowo-pasmowy 139
 - – szachownicowy (blokowo-niwowy) 127, 128, 129, 131, 152, 156, 158, 159
 - – trójniwowy 147
 - przestrzenny miasta (plan) 16–18, 171, 195, 196, 198, 199, 208, 211–213, 226
 - – – nieregularny 195, 196
 - – – regularny 195, 196, 197, 198, 200, 201, 205, 206
 - – – szachownicy 198, 213, 217
 - – –, układ prosty 215
 - – – złożony (wielokrotnie złożony) 215
 - – osad/osadnictwa wiejskiego 8, 16, 63, 107, 115, 116, 121, 123, 127, 128, 132, 134, 139, 149–151, 168
 - – – punktowy 114
 - – – regularny 116, 134
 - – – siatkowy 119, 123

- układ przestrzenny osad/osadnictwa wiejskiego urbanistyczny 215
- wokół placu 114
- wsi, klasyfikacje 116–122
- kupowy p. wieś nieregularna skupiona
- liniowy (*linear village*) 117
- mieszany 117, 118
- nieregularny 117
- siatkowy 117
- zaglomerowany 117
- regularny 116, 117
- radialny 117
- siatkowy 117, 119
- zaglomerowany (*nucleated village*) 117
- ulicówka p. wieś ulicowa
- umieszczenie 63
- Umland* 263
- umowa osiedleńcza 141
- urban sprawl* 39, 187
- *type localities* p. miejscowość typu miejskiego
- urbanistyka 10, 41, 61, 179
- urbanizacja 8, 16, 17, 20, 35, 52, 55, 63, 170, 174–176, 180, 181, 286, 287, 292, 321, 326, 329–330, 335, 337, 340, 361, 363, 365
- , aspekty 336
- , definicja 176, 180, 327–328, 333, 334
- demograficzna 335, 341
- , model Gibbsa 340, 341
- , - van der Berga 340
- socjalistyczna 341
- wsi 8, 63, 114
- „urbanizacja bez miast” 170
- urbanized area* p. strefa zurbanizowana
- urbanizm 184, 185, 328, 336
- uwiastwienie miast (ruralizacja) 8, 63, 330, 333, 336
- użytkowanie przestrzeni miejskiej/ziemi w mieście 33, 229–233
- Wastu* 196, 197
- widlica 81, 115, 128, 133
- wielodrożnica 81, 90, 115, 128, 130–133
- wieś (osada wiejska), definicja 62–63, 76–80, 89, 91–92, 151
- amorficzna 91
- feudalna 55
- folwarczna 54, 148
- jednodrożna 134
- krzyżówkowa (*cruciform village*) 122
- kupowa/zwarta/skupiona/wielodrożnica (*compact village*) 114, 122, 123, 131, 132, 146, 158
- leśno-łanowa (wieś łańców leśnych, łańcuchówka) (*Waldhufendorf, linear forest village*) 80, 81, 115, 119–121, 134, 136, 139, 147, 159, 160
- liniowa (linearna) p. wieś ulicowa
- monofunkcyjna 162, 167
- nieregularna skupiona („kupowa”) (*irregular nucleated village*) 117, 121
- nierolnicza 163
- wieś o luźnej zabudowie (*loose-knit village*) 122
- okrągła (*Rundling, small round village*) 14, 81, 115, 119, 121, 127, 128
- państwowa PGR 149, 150
- placowa p. okolnica
- placowo-rzędowa 115
- podwójna (*double village*) 122
- powierzchniowa 115
- powierzchniowo-rzędowa 115
- przydrożna (*street village*) 119
- regularna 81, 115, 117, 133
- samotnicza 149
- skupiona 54, 55, 106, 109, 114
- -, układy (typy) 114, 115
- szkieletowa siatkowa 123
- ulicowa (ulicówka) (*Strassendorf, street village*) 80, 81, 115, 119, 120, 121, 122, 128–131, 133, 134, 147
- ulicowo-rzędowa 115
- usługowa 162
- wielofunkcyjna 80, 83, 162, 163, 176, 336
- zielona (*green village*) 117, 119
- wieś/gospodarstwo spółdzielcza 149, 150
- wieś/osada/osiedle skupiona/zwarta 91, 92, 94, 97, 107, 109, 114, 115, 133
- włoka, definicja 135
- wolnizna 136, 139, 143
- World Urban Forum (WUF) 363
- wskaźnik CDI p. wskaźnik rozwoju miasta
- koncentracji 258, 260, 261
- marynizacji 47
- powiązań zewnętrznych GaWC 316
- rozwoju miasta (CDI – *City Development Index*) 178, 334, 371, 372
- urbanizacji 179, 185, 336, 338
- wspólnota terytorialna (opole) 54
- wysiółek 149
- yiszuw* (*iiszuw*) 58, 84–85
- zadruga 127, 132
- zaglomerowanie (*agglomerations*) 116
- zagroda (obejście, okół), definicja 90–91
- fryzyjska 144
- niemiecka (*langhof*) 144
- polska 144–145
- zaplecze/region/strefa wpływu miasta (*Umland*) 189, 253, 256–260, 262, 263, 265
- , strefa podmiejska 259, 260, 263, 288, 290, 294, 335
- , - środkowa 259, 262
- , - zewnętrzna/periferyjna 259, 262
- zapłocie 129
- zasadźca 136, 137
- zasięg oddziaływania 237, 249, 253, 257, 259, 263–265
- zawsie 138
- zoning law* 220
- źródła drugorzędne 33
- pierwszorzędne 33

[...] wydanie tego podręcznika było wysoce uzasadnione, wypełniło bowiem istotną lukę w polskim piśmiennictwie geograficznym. Jest to już drugi podręcznik pióra Danieli Szymańskiej (po *Urbanizacji na świecie*, PWN, 2007 i 2008), która godnie kontynuuje tradycje Marii Kielczewskiej-Zaleskiej, również z Torunia, autorki poprzedniej *Geografii osadnictwa...* sprzed 37 lat. Jako nowoczesny podręcznik z geografii osadnictwa, książka ta stanowi cenną pomoc dla studentów, doktorantów i pracowników naukowych nie tylko kierunków geograficznych.

Prof. dr hab. Zygmunt Górka (Kraków)

Walorem omawianego podręcznika Danieli Szymańskiej jest nie tylko fakt, że taka pozycja nareszcie się ukazała, ale i to, że rejestruje ona aktualny stan wiedzy i aparat badawczy stosowany współcześnie w geografii osadnictwa. Dzięki temu absolwent geografii jest wyposażony w wiedzę, która pozwala mu być równorzędnym partnerem w interdyscyplinarnych zespołach zajmujących się organizacją przestrzeni miejskiej i wiejskiej. Znajduje on więc miejsca w gremiach zatrudnionych w agendach administracji samorządowej, biurach urbanistycznych, planowania przestrzennego, regionalnego i różnych instytucjach, w których podmiotem badania jest konkretny obszar. Do grona urbanistów, socjologów, demografów, ekologów wnosi w wianie umiejętność przestrzennego i dynamicznego patrzenia na środowisko geograficzne, którego ważnym elementem są różnego rodzaju formy osadnicze.

[...] zaletą podręcznika jest też przystępny język, który pozwala zapominać, że ma się do czynienia z pozycją naukową, a nie lekturą „do poduszki”. Można pogratulować autorce wydania kolejnego podręcznika akademickiego na wysokim poziomie, a środowisku geografów polskich, w tym głównie studentom, znakomitej pomocy naukowej.

Prof. dr hab. Barbara Miszewska (Wrocław)

Fragmety recenzji pochodzą z Czasopisma Geograficznego, 80(3), 2009, ss. 173–177